

KATALOG MONET I MEDALI POLSKICH

ORAZ MONET I MEDALI WCHODZĄCYCH W ZAKRES
NUMIZMATYKI POLSKIEJ I OBCEJ, ZNAJDUJĄ-
CYCH SIĘ W DZIALE NUMIZMATYCZNYM

**MUZEUM
ZWIĄZKU NAR. POLSKIEGO**

W STANACH ZJEDNOCZONYCH PÓŁNOCNEJ AMERYKI
1406-1408 W. DIVISION STREET
CHICAGO, ILLINOIS.

Napisał Wł. Poszwinski.

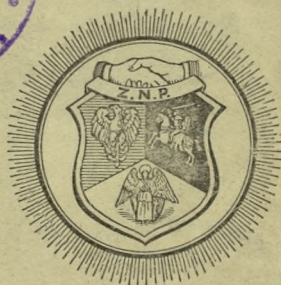
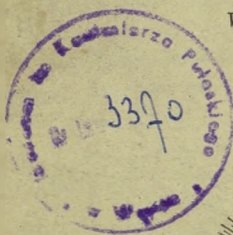
KATALOG

Monet i Medali Polskich

ORAZ MONET I MEDALI WCHODZĄCYCH W ZAKRES
NUMIZMATYKI POLSKIEJ, ZNAJDUJĄCYCH
SIĘ W DZIALE NUMIZMATYCZNYM

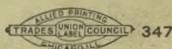
MUZEUM ZWIĄZKU NAR. POLSKIEGO
W STANACH ZJEDNOCZONYCH PÓŁN. AMERYKI,
1406-08 W. DIVISION ST., CHICAGO, ILL.

Ułożył
Władysław Poszwiński.

Napisał
artykuł
E.C.R.

DONATED BY LODA and
DR. EDWARD C. ROZANSKI
133050

CHICAGO, ILLINOIS
Drukarnia "Zgody", organu Związku Narodowego Polskiego,
1406-1408 W. Division Street.
1911.

13200
OF COLUMBIA UNIVERSITY
LIBRARY

SŁOWO OD AUTORA.

Gruntowne opisanie Monet Polskich zdaniem naszym jest, że literatura nasza do dziś dnia pobieżnie, zbyt po macoszemu sprawą tą się zajmuje. We wszystkich znanych nam podręcznikach i katalogach uderzał nas przedewszystkiem brak szczegółów, cytat i wskazówek do łatwego i dokładnego rozpoznawania monet polskich, w którym wieku i za którego panującego one były bite.

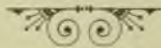
Z zebranych kilkoletnich spostrzeżeń, badań i zachęceni do napisania dziełka traktującego o numizmatyce polskiej, zaadość uczyniliśmy życzeniom, i ułożyliśmy opis monet polskich, a przedewszystkiem piastowskich, uważając je za najważniejsze, i ten oddajemy do użytku publicznego.

W celu nie rozszerzania ram niniejszego dziełka, staraliśmy się wszystko jak najkrócej, ale jak najjaśniej wyłożyć, bez pominięcia szczegółów, chociażby mniej ważnych na pozór, aby przez to zainteresować społeczeństwo nasze, tymi małymi pomnikami, mówiącymi o naszej przeszłości, czy to nam się powiodło — niech raczy czytelnik osądzić; z naszej strony pragnęliśmy, pisząc niniejszą pracę, przyczynić się do podniesienia jednej cząstki naszej wielkiej, świetnej przeszłości.

Może krok nadto śmiały, może za to będzie wiele hałasu, może rzecz będzie grubymi napełniona błędami, jednakże ufamy, jakkolwiek może błędna praca, zupełnie odrzuconą nie zostanie.

Na tej ufności polegając, pierwszy raz w życiu puszczamy w świat pisemko błędne zapewne, ale w którym chcecie szanowni czytelnicy chęci nasze uważać, a jeśli się w niem co dobrego dopatrzycie, niech ta chęć zastąpi niedostatkowi.

W. Poszwiński.

NUMIZMATYKA POLSKA,

napisał

WŁADYSŁAW POSZWIŃSKI.

Numizmatyka zajmuje się poznawaniem i objaśnianiem wielkiej części źródeł historycznych, pomników z postaci pomniejszych z metalu urządzonych. Są z tych najliczniejsze, które od władzącej zwierzchności opatrzone, są i takie, co służyły na różny użytek, na znaki i liczmany, są i inne, na jaką pamiątkę bite, są to właściwie medale. — Bez wyjątku w obszernem objęciu, numizmatyka wszystkimi tymi małymi pomnikami zajmuje się, nie wyłączając żadnego czasu. Na pomnikach takich zawsze dwie są do uważania strony: główna, czyli prawa i odwrotna, na nich różne twarze, popiersia; postacie i znaki religijne, figuralne, pamiątkowe; oraz napisy: obwodowe, środkowe i odcinkowe. Platyna, żelazo, cyna, ołów, niekiedy używane, ale z tych nic nie pozostało; powszechnie jednak złoto, srebro, miedź. Pospolicie złoto w wysokiej się czystości trzyma, rzadko nadto wiele srebra mieszanego (jedna piąta). Srebro różnego losu doznawało, od najczystszego aż do upodlenia go, gdzie piąta część tylko srebra przy dodanej miedzi zostaje. Miedź w różnym stanie w numizmatach się okazuje, niekiedy czasem z bardzo różnych metalów ukazują się bite numizmaty. Obejmując numizmatykę bardzo wielu wieków, widzimy w nich wielkie w różnych czasach odmienności: starożytne bardzo się różnią od późniejszych, a późniejsze od nowoczesnych.

Przed wprowadzeniem chrześcijaństwa do Polski nie znamy monety narodowej, obcą monetą posługiwali się mieszkańcy równin nadwiślańskich; ożywiony handel zalewał kraje Lechickie pieniędzmi zachodu, zwłaszcza niższych Niemiec i ziem Anglo-saksońskich.

Gdy w Polsce bić monetę poczynano, 'dąc za przykładami wskazanymi przez zachodnie mocarstwa, naśladować ich wzory, prostowała rysunek tychże, a przyjęte okrzesywała od niepotrzebnych cudzoziemskich dodatków, jedną stronę blaszki przeznaczono na imię monarchy, drugą na krzyż; znaczy to, że jedna strona była polityczna, druga religijna; znak stempla był główną rzeczą, głównym przepisem, jako naoczna oznaka waleru monety. Urządzenia stempla i stopy powierzone skarbnym (podskarbinom), gdy przez jakie zaniedbanie szczegółowych nie

otrzymywali przepisów, dla potrzeb miejscowych, sami zarządzali stemplem. Ze stopą monety tak się rządzić niemogli, ta bowiem powszechnym przepisem oznaczona, jeśli onej uchybili, stawali się przestępcami odpowiedzialnymi. Do odróżnienia przebitków służyły kulki, wieżyczki, kółka, gwiazdy, krzyżki. Zda mi się, że nieobojętne są te znaki; jeśli nie mennicę, to mogą wskazać czas lub cokolwiek monetę dotyczącego.— Głoski L pochylone w kąt ostry, głoski E z garbem na tyle, głoski M okrągłe, głoski S w postaci leżącej, głoski O z haczykiem, głoski A z wygarbioną postacią, zawitały na stemplach wXII wieku i gościły w XIII.

Jeżeli stempel nie był dowolny, owszem różnymi czasy w mennicach różnie obmyślany, stopa monety, onej wagi i wartości, powinna była być najmocniej strzeżona. W tej mierze ciężkie się roztaczają niedostateczności. Zmiany te w typach stempla i stopie monety okazały się najwyraźniej, gdy liche brakteaty (nazwa rzymska) zaczęła zastępować grubsza od wprowadzenia groszów moneta, gdy moneta stała się Regis Poloniae i miano Polonii na niej raz na zawsze zasiadło.

Jakkolwiek Niemców nie brakło do różnych rzemiosł w Polsce, to jednak sama mnogość monet polskich zapewnia, że ją wykonali zdolni krajowcy; skreślenie rysunku, rzeźba, wydłótowanie i nacięcia stempla do bicia, pokazuje wyraz czasu, jeżeli nie czysto narodowy, to dworski i domów panujących w Polsce; w monetach polskich, (niebem od obcych) niema śladu Niemca. Krajowcy, nie cudzoziemcy częściej monetom polskim wyrządzali. Ich to pomysł, ich twór, rysunek i wyraz, ich rzeźba i bicie. Płód sztuki polskiej, powołującej do wybadania, ile pchnięty i powodowany był przez sztukę w innych krajach, ile własnego miał natchnienia i tworu.

Jeśli się tedy nie mylimy, mamy szereg świadków wieków polskich. Są to jak dokumenty, albo raczej kronikarze, co opowiadają dzieje Polski, czasem sposobem przyciemnym ale rzetelnym. Na nich powoływać się można z pewnością, jeśli ich dobrze zrozumiemy.

Od początku bicia monet polskich wzięto wartość stopy Marki niemieckiej i dano jej miano grzywna. — Grzywna, brziwna, griwna, jest wyraz słowiański, powszechność jego użycia, odwieczność jego ukazania się i brzmienia, ocaliło od skazy przyswojenia go sobie kudzoziemczyźnie. — Grzywna liczalna (istotna) wagi czystego srebra, odróżniała się od obiegowej jaką sobie przy wypłatach pospolicie lud przedstawiał.

Dla zrozumienia obliczeń grzywny liczalnej i onej podziały jest konieczną potrzebą poznać stosunek grzywny liczalnej od będącej w obiegu. Obiegową i bez tej wiadomości poznać można, gdy jej znaczne posiadamy ilości, która pokazuje wido-

cznie zwyczaję i przepisy w kraju. Niektóre z tej monety typy, wydają oznaczoną ciężkość srebra, inne nielitościwie w tej mierze grzeszą.

Z grzywny czystego srebra początkowo wybijano 144 denarów, sześć denarów stanowiło skojec, dwanaście szło na jeden szeląg, trzydzieści sześć czyniły wiardunek czyli ćwierć grzywny. Zrazu zwolna, potem coraz żywiej posuwał się upadek monety: z grzywny srebra wybijano coraz więcej denarów i odróżniła się grzywna liczalna od obiegowej.

Jedyną do oznaczenia czasu wskazówką może być zniżanie i wartość różnego czasu monety; w roku 1233 Krzyżacy na 60 szelągów liczyli 720 denarów i tyleż miano bić z grzywny czystego srebra w XIII wieku, koło 1300 roku — ale to nie pewność. Polskie mennice pewnie szły torem niemieckich. Zniżanie wartości monety w Niemczech może w poszukiwaniach kierować nowe dla numizmatyki polskiej odrycia. Co do monety prawnej, światło rzucać mogą jedynie urzędowe monetarne prawidła i rozporządzenia, a nie bita, przebijana, często fałszowana, w dziennym obiegu będąca, w ułomnej, a niedostatecznej ilości znana moneta. Pieniądz polski nie był gorszy od obcego; nieraz owszem poczytywany za lepszy. — Moneta polska każdego czasu miała przepisane prawidła, stempel, wagę: może instrumentu nie znajdzie się zapisanego, dochowanego, ale to pewna, że jak czeska, węgierska, tak i polska, mimo różnej grzywny, stosowała się do monetarnych urządzeń w Niemczech; na takowe więc powoływać się można, na nich wywód zmian opierać.

W czasach przedgroszowych znajomość pieniędzy okazuje się bardzo ważną, znajomość konieczną, nie tylko rodzaju grzywny, onej wagi i wartości, ale niemniej zmieniającej się stopy monety w obiegu będącej, a właśnie tej znajomości dotąd nie dostaje. Przypuszczając nawet niezmiennosc lub liczalnej grzywny przemianę, co do biejącej monety, brakowało zasobu onej, aby ją ocenić.

W XIII wieku, mianowicie pod koniec tego wieku, spadła liczalna moneta tak nisko, iż pięć grzywien bito liczalnej z jednej grzywny rzeczywistej, tak, iż na grzywnę rzeczywistą szło 720 denarów. Taki stosunek liczalnej monety do rzeczywistej grzywny, zostały zastrzeżone grosze praskie, gdyż z ich grzywny bito 48, tak, iż dwa grosze odpowiadały liczałnemu skojcowi.

Jeżeli pierwsza z poniżaniem i upadaniem monety, coraz bardziej ukazywała się zmienną, malejącą; druga, jakkolwiek normą służyła, poróżniła się po różnych krajach i miastach, do czego pewnie nie mało się także przyczyniła niestateczność monety, a potem z niej wagę grzywny za normę dla czasów następnych oznaczono.

Taką normą dla Mazowsza, stała się marka krzyżacka — pruska w roku 1435, dwadzieścia groszy wynosząca, wynikła z marki, z której niegdyś 20 szelągów bito. Na Szląsku nieomal w tym samym czasie była marka, obejmująca 32 grosze. Kiedy w Polsce grosze bić poczęto, znalazła się marka, której waga dała groszy 48 takich, jak waga marki praskiej 60 dostarczała, przeto jawnem jest, że w następne czasy dochowana jest marka polska, a nie czeska lub pruska.

Ulepszenia monety w Czechach przedsięwziął Wacław. — Gdy objął tron polski, wprowadził do tejże swe małe grosze (*parvi pragenses*) za pieniądz legalny i mógł niezwłocznie sam na onych stopę w krakowskiej mennicy bić tego rodzaju małe grosze polskie. Po jego zgonie, gdy "*grossi pragenses*" nie przestały być monetą legalną, nastąpiło to groszy polskich bicie konieczne, gdyż trudno było obchodzić się obszernemu krajowi jedynie wpływem obcej monety, i tak się stało, i pierwszym był książę Łokietek, co o tem pomyśleć mógł i zapowiedzenie lepszej ogłosić. Nie dość jeszcze znany, bo nie dość znaleziony jest jego stempla pieniądz, ale to, co jest znane i znalezione jest dostateczne do przeświadczenia się, że on powszechny dla wszystkich ziem państwa stempeł obmyślił, a z nim zapowiedziane ulepszenie do skutku przywiódł. Mała znana jego moneta, odpowiada grosikowi praskiemu, z jednej strony połowiny kujawskiego lwa i orła, herb, jaki on sam Łokietek i syn jego Kazimierz, jako swój książęcy przed wszystkimi innymi na pieczęciach mieścili. Na stronie odwrotnej tej monety, wskazanym przez królów czeskich na groszach praskich przykładem, korona, obraz królestwa — państwa, który długo pod następcami Łokietka, był stemplem narodowej monety. że jednak pomników tego rodzaju nie dostaje, a pojedynczy dotąd znany wydać się może niedostatecznym upewnieniem o byciu małych groszy polskich czy krakowskich: szukać trzeba dowodów w dokumentach. Jest ale niezaprzeczoną pewnością, że książę Wł. Łokietek, odzyskując w 1306 roku stracone królestwo, przed koronacją swoją, koło roku 1310 zapowiedział potrzeby jednostajnej monety dla wszystkich ziem polskich, a w roku 1319 zaprowadził reformę mennicy w Polsce. Syn jego Kazimierz W. stosownie do niej rozszerzył ją i ulepszył, bił pieniądz różnego stempla; przedewszystkiem małe grosze, (*grossus parvus ponderis cracoviensis*) bił pierwszy grosze wielkie czyli szerokie, bił esterlingi, na cześć swej kochanki Estery, wymyślił dla Rusi Czerwonej kwartniki, które następcą jego Ludwik popsuł. — Wszystko to było krakowskiej wagi, tej monety, jaką zaprowadził jego ojciec Wł. Łokietek.

Twierdzenie i mniemanie, że Polska osobną ze św. Janem lub św. Piotrem na świętopietrze dla Rzymu biła monetę, jest

bezzasadne. Mennica wrocławska biła pieniądze ze św. Janem, lecz była to moneta zwyczajna, obiegowa, nie mająca nic do czynienia ze świętopietrzem. Poznań powoływał się zawsze na św. Piotra, ma go i klucze jego na swych monetach. Nawet Zygmunt III zdawkową bił monetę w mennicy poznańskiej, którą Piotrowe klucze oznaczały. Bolesław śmiały na pamiątkę fundacyi miasta Góry w roku 1067, podobno bił fertele piotrowe; były to medale, ale nie świętopietrze.

Monetę polską koniecznie trzeba dzielić na trzy okresy: denarowy od 1000 do 1333 roku, groszowy od 1333 do 1620 roku, i złotówkowy od 1620 do 1795 roku. W każdym okresie, stempel odmienny, zrazu wzorujący się na anglo-saksońskim, przybiera dodatki od czeskiego i węgierskiego, z których w drugim okresie wynajduje swój własny.

OKRES DENAROWY OD 1000 DO 1333 ROKU.

W pierwszych trzech wiekach państwa Polskiego, denary były jedyną monetą obiegową. Sześć denarów stanowiło skojec, dwanaście ich szło na jeden szeląg, trzydzieści sześć czyniły ćwierć grzywny, a przeto 144 denarów składało jedną grzywnę. Nie idzie zatem, aby bito z jednej grzywny 144 denarów lub też 200, jak to było za ostatnich czasów panowania Bolesława W., ale 450, a później 540. Tym sposobem szukano zysków dla skarbu. W końcu denar zdrobniał do tyła, że mu dano miano brakteat, a lud pospolity nazywał go szyldkretowy albo słomiany. Te brakteaty tak były lekkie, że pływały po wodzie, i tak trudne do liczenia, że przy wypłacie dawano je na wagę. Polska biła je w Krakowie już za czasów Kazimierza Sprawiedliwego 1177—1194 roku, z wizerunkiem panującego; w Gnieźnie zaś z obrazem świętego Apostoła, z napisem lub bez napisu "Adalbertus."

Jest do zauważenia, że stempel denaru polskiego naśladował wzory zachodnie, szukał cech sobie własnych i odrzucił w końcu, co mu zdawało się być zbyt cennym, i dość wcześnie zaniedbał krzyża, przypadkowo tylko ukazującego się.

Gdy z jednej grzywny bito 540 denarów, winne one zawierać w sobie dwie próby srebra. Działo się to z rozporządzenia 1526 roku, za panowania Zygmunta I. Takich denarów 18 szło na grosz, więc 540 na złoty ówczesny. Zysk miał być bardzo mały, dlatego podskarbowie, a raczej mincarze woleli wybijać cokolwiek większe sztuki.

Mieszczanie dbający o swoją wygodę, zmuszali mincarzy do zajęcia się zdawkowymi pieniążkami; niektóre też miasta miały tylko prawo wybijania najdrobniejszej monety, jak Poznań, Wschowa.

BOLESŁAW WIELKI 992—1025 R.

Zaraz na początku swego panowania założył mennicę w Gnieźnie, nieco później w Poznaniu i podobnie we Wrocławiu. W tych mennicach bił z jednej grzywny początkowo 144, w późniejszym czasie 200 denarów.

Podobnie w mennicy Sandomierskiej wybijał szelągi dla Rusi, ale to nie pewnego; jest to tylko mniemanie niektórych zbieraczy monet polskich.

Tegoż monarchy dwa znane są typy szelągów:

Szeląg: strona główna, w polu ręka Opatrzności, w otoku napis: „Bsacislav”; strona odwrotna: w polu krzyż anglo-saksoński, w otoku napis „Vsebor”; waży 18 gran.

Szeląg: strona główna ta sama co u poprzedniego; strona odwrotna: przy krzyżu odmiana stempla; waży 16 gran.

Szeląg: podobnie bity na Rusi, strona główna: w polu drzewko, w otoku napis „Boleslav Dux”; strona odwrotna: w polu krzyż, tegoż ramiona zakończone krzyżykami i kółkami; waży 16 gran.

MIECZYŚLAW II. 1025—1034 R.

Przez cały przeciąg swego panowania ani dla kraju, ani dla pieniążków polskich nie zrobił nic takiego, aby zasłużył na uznanie. Celem jego życia było: jeść, pić i błaznować z żoną swoją niemką (Ryxą); słusznie też dostał przydomek Gnuśnego lub Ospałego. Jemu przypisują:

Szeląg niemy: strona główna: w polu krzyż i korona; strona odwrotna kotwica i kropki; waży 16 gran.

Szeląg: strona główna: w obwodzie krzyż, pomiędzy ramionami krzyża kółka i jakieś znaki; w otoku napis: „Misivo”; strona odwrotna jak strona główna, ale w otoku trzy nierówne haczyki; waży 16 gran. (fałszywy).

Szeląg: strona główna: krzyż z czterema kółkami, w otoku napis „Mi...co. Polonii”; strona odwrotna: w prawo zwrócony orzeł; waży 16 gran. (fałszywy).

RYXA 1034—1040 R.

Żona Mieczysława II, rządząca w Polsce w zastępstwie niepełnoletniego syna Kazimierza. Nieomal zniszczyła byt państwa, a moneta narodowa doznała wielkiego wstrząśnienia. Znanych jest wiele denarów niemych, które przypisują Ryxie. Denary te bite są stemplem miseczkowej formy; wagi 16 gran, lecz są

i takie, które znacznie mniej ważą; wynikać to może z przeciągłego przebijania tego rodzaju denarów.

Denar: strona główna: w polu krzyż patryarchalny, w otoku klinowate znaki; strona odwrotna: krzyż łukowaty, w otoku napis "R. Y. X. A."; waży 16 gran.

Jest wiele innych denarów niemych podobnego stempla, które znacznie mniej ważą.

KAZIMIERZ I. 1040—1058 R.

Brak nam monet z czasów panowania Mieczysława II i Kazimierza I, chociaż i te, sam i tam się pojawiają, ale zawsze bardzo rzadko, a żaden jeszcze tych zjawisk dostatniejszy nie poparł zapas. Wnosićby tedy należało, że albo wcale monety nie bili, a bijąc, bili niemą, wstydząc się swych imion na monecie swej nie wypisywali, albo też nareszcie, że dotąd nie mają obecnych świadków, coby zeznali byt ich pieniędzy. Być nareszcie może, że rządząca Niemka (Ryxa) uwzięła się na krajową monetę, przetapiała ją i w swoje przebijała: złąd niesłychana liczba tej ostatniej. Późniejsze lata jeszcze dostarczały niemałej liczby monet z fabryki Ryxy, a to razem z Bolesławami i Władysławami, a głuche milczenie jest o poprzednich Mieczysława i Kazimierza; a przecież ostatni potrzebował na wstępie na tron skarb wycieńczony przez Ryxę wzmódz, aby sprostał potrzebom, gdyż obca onych czasów moneta, przestała się ściągać do kraju. Z tego wnioskować wypada, że Kazimierz bił niemą monetę bez swego imienia miseczkowym stemplem swej matki i własnym takim stemplem, co dowodzi ilość znajdującej się monety tego czasu. Jemu będzie przyznawany:

Denar niemy, typ stempla miseczkowego; strona główna: berło na krzyż złożone z pastorałem; strona odwrotna: krzyż łukowaty; waży 12 gran.

BOLESŁAW II ŚMIAŁY. 1059—1079 R.

Na tego monarchę przypadają denary wagi 16, 13 i jedna piąta, 11, 10 i mniej ważące gran. Wielkie zachwianie się wagi, a nawet czystość srebra za Śmiałego, dałoby się objaśnić wojną domową.

On był pierwszy, który we wszystkich mennicach usunął z denarów krzyż, obie strony na polityczne przeznaczając wyrazy i wizerunki. Denary z popiersiem i jeźdźców z włócznią św. Maurycego bił w mennicy gnieźnieńskiej, denary nieme w poznańskiej, zaś w krakowskiej, którą sam założył, wybijał dena-

ry z popiersiem i mieczem, z obrazem państwa, to jest z bramą krakowską.

Denar; strona główna: monarcha siedzący na tronie, w dłoniach trzyma znamiona królewskie; strona odwrotna: w trzech liniach napis "Boleslas"; waży 16 gran; ma to być pieniądz bity z okazji koronacyi.

Denar; strona główna: w polu rycerz na koniu z włócznią św. Maurycego i tarczą w dłoniach; za rycerzem w dwóch liniach sześć, pod koniem trzy kółeczka; strona odwrotna: w polu w trzech liniach napis "Ble-zlu-as"; waży II gran.

Denar; strona główna: popiersie z mieczem w dłoni i napis "Boleslaus"; strona odwrotna: krzyż z czterema kropkami, w otoku napis "Boleslaus"; waży 16 gran.

Denar—jak poprzedni, ale w otoku napis "Boleslaus Duxis"; waży 16 gran.

Denar—jak poprzedni, ale na stronie odwrotnej w otoku napis "Denaris"; waży 16 gran.

Denar; strona główna głowa człowieka, w otoku napis "Boleslav"; strona odwrotna: rycerz na koniu; waży 13 i jedną piątą gran; są takie ważące 11, 10 i mniej gr.

Denar niemy, miseczkowego stempla; strona główna: w polu ukoronowana głowa, pod głową uzbrojone ramię trzymające miecz w górę; z boku głowy litera Z.; strona odwrotna: brama krakowska z wieżami; waży 9 gran.

Denar niemy; jak poprzedni, ale za głoską Z mały krzyżyk i kropka; waży 8 gran.

WŁADYSŁAW HERMAN, 1081—1102 R.

Patrząc na denary tego monarchy, widać, że szedł wzorem ojca swego; początkowe podnoszą się do 15 gran, późniejsze są o wiele lżejsze, wyrodne; ich typ jest przedrzeźnianiem wzoru; bił w mennicy krakowskiej i prawdopodobnie w płockiej (mazowieckiej), jego ulubionej rezydencji.

Denar; strona główna: w polu popiersie, w otoku napis "Ladiltu"; strona odwrotna: brama krakowska; waży 15 gran.

Denar—jak poprzedni, ale stempel odmienny; waży 13½ gr.

Denar, miseczkowy stempel; strona główna: w polu zwrócone w lewo popiersie, w otoku napis „Vladislav”; strona odwrotna: brama krakowska, w otoku napis: "Cracov"; waży 12½ gran.

Denar—jak poprzedni, ale staranniej wykonany; waży 12 gr.
Denar—j. poprz., ale na str. odwr. napis “Voeiku”; w. 8 gr.

BOLESŁAW III KRZYWOUSTY. 1102—1139 R.

Miecz był u niego symbolem panowania, i szczególną miał cześć dla św. Wojciecha, apostoła i opiekuna królestwa; a kiedy rozgrzeszenie otrzymał w 1130 r., wtedy na swych denarach bitych w Gnienie kładł imię i wizerunek św. Wojciecha. Postawił on obok siebie z księgą tegoż błogosławionego patrona, zapewne jako godło Kościoła; występuje do walki ze smokiem, także jako godło Kościoła (psalm “podepczesz lwa i smoka”). Powraca do krzyża, prócz włóczni św. Maurycego, zasiadając na majestacie, bierze miecz, zamię monarsze. Typy krakowskie są strojone obok stołu książęcego pojedynczemi monetnymi głoskami. Nie znaczą one miejsca mennicy, ani mincarza, lub książęcia, ale są same monety wyrazem, zapewniającym prawny walor.

Denar; strona główna: osoba stojąca za stołem z włócznią w dłoni, w otoku napis “Boleslav”; strona odwrotna: brama krakowska; waży 12½ gran.

Denar; strona główna: dwie osoby stojące za stołem; strona odwrotna: w obwodzie krzyż, w otoku napis “Boleslav”; waży 9½ gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego, ale jedna osoba trzyma włócznię; strona odwrotna: w obwodzie krzyż i cztery kółka, w otoku napis “S. Adabit”; w 11 gr.; są takie, wagi 9 i 5½ gran.

Denar; strona główna: w obwodzie książę siedzący na tronie, z mieczem w prawej dłoni, a lewą ma wzniesioną w górę, w otoku napis “Bolesla”; strona odwrotna: w obwodzie perełkowym krzyż z kropkami i kółkami w ramionach krzyża, w otoku napis “Bo-l-z-elau”; waży 7½ gran.

Denar—jak poprzedni, ale na odwrotnej stronie napis “Adalbius”; waży 7 gran.

Denar—jak poprzedni, ale napis “Adalabibus”; w. 5½ gr.

Denar; strona główna: książę siedzący na tronie z włócznią w dłoni, obok niego po lewej stronie św. Wojciech z książką w lewej dłoni, a prawą ma podniesioną w górę, jakby do błogosławieństwa. W otoku napis “Sa-dal-bib”; waży 7 gran.

Denar niemy: rycerz w całej postawie, kopią zabija smoka; strona odwrotna: krzyż zakończony kółkami; w ramionach krzyża cztery słońca; waży 4½ gran.

WŁADYSŁAW II. 1139—1148 R.

Powodowany myślą ojca, poszedł za jego przykładem i stanął do boju z lwem; niekiedy zostawił miejsce na monecie dla św. Wojciecha i krzyża. Milsza mu dostojność, oznaki i postacie całkiem światowe a polityczne typy; obok tronu na miejsce biskupa stawia dostojnika trzymającego glob monarszy w dłoni. Zredukował postać swą do popiersia z mieczem w górę wzniesionym.

Denar; strona główna: książę siedzący na tronie z mieczem w dłoni, przy nim osoba, w otoku napis (odwrotnie czytelny) "Voldizlaus"; strona odwrotna: osoba walczą z lwem; waży 9 gran.

Deenar; strona główna: popiersie biskupa z krzyżem w dłoni, na boku gwiazda i napis "sa"; strona odwrotna: osoba walczą z lwem, z boku gwiazda; waży 8½ gran.

Denar niemy; strona główna: rycerz na koniu z chorągwią w dłoni, trzy gwiazdy; strona odwrotna: osoba walczą z lwem; waży 8½ gran.

Denar niemy; strona główna: popiersie księcia z chorągwią w dłoni; strona odwrotna: walka z lwem; waży 8½ gr.

Denar niemy; strona główna: książę siedzący na tronie, mieczem uderza przed nim klęczącą osobę; strona odwrotna: orzeł na zającu; waży 8½ gran.

Denar niemy; strona główna: popiersie księżęce z mieczem w dłoni, z boku litera Z.; strona odwrotna: popiersie biskupa z pastorałem i książką w dłoniach; waży 7½ gr.

Denar niemy—jak poprzedni, ale bez litery Z i bez książki; w 7 i jedną czwartą gr. Są takie, wagi 4½ gran.

Denar niemy; strona główna; w obwodzie perełkowym popiersie księżęce z mieczem w prawej dłoni, a w lewej tarcz, nad tarczą korona; strona odwrotna; popiersie biskupa z odkrytą głową, z pastorałem i książką w dłoniach; waży 5½ gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego, ale przy mieczu litera C. nad tarczą litera N i gwiazda, w otoku napis "Voldizlaus"; strona odwrotna jak u poprzedniego; w. 7½ gr.

Denar; w obwodzie perełkowym książę siedzący na tronie z mieczem w prawej, a z gałązką w lewej dłoni; w otoku napis "Voldzit"; strona odwrotna: osoba z rękami wzniesionymi w górę, przed nosem osoby litera P; waży 6 gran.

BOLESŁAW IV KĘDZIERZAWY. 1148—1173 R.

Pieniążki Kędzierzawego sięgają 8½, zatrzymują się na 4½ granach. Bieg to jest porządnym, odpowiedni stopniowemu spadaniu monety powszechnej. Na pamiątkę swej odbytej pokuty i jego rozgrzeszenia, aby to było rozgłoszone wiernym po kraju, bił blaszki, brakteatami zwane, które służyły za zdawkową monetę umieścił na nich św. Wojciecha, który pokutnika rozgrzesza. Pokutnik strojąc i obdarzając kościół w Gnieźnie, sporządził relikwiarz z trumienką złotą, drogiemi kamieniami ozdobną, dla złożenia w niej głowy św. Wojciecha. Niektóre monety Kędzierzawego są przystrojone głową św. Wojciecha i czterobocznym relikwiarzem.

Denar; strona główna: książę siedzący na tronie, w otoku napis "Boleslaus"; strona odwrotna: w relikwiarzu głowa św. Wojciecha, w otoku napis "S. S. A. A. L."; waży 8 gran.

Denar—jak poprzedni, ale napis "Adalbertus"; waży 8 gr.

Denar—jak poprzedni, ale nad głową miecz, w otoku napis "Bole-z-laue I", na stronie odwrotnej napis "Adalbertivi"; waży 7 gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego, ale w prawej glob, a w lewej dłoni gałązka; strona odwrotna: w polu napis w trzech liniach "Boleslav"; w .6 i trzy czwarte grana. Jest taki wagi 4½ gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego, ale z boków krzyżyki; strona odwrotna: w polu napis w trzech liniach "Adalberti"; w .6 i trzy piąte grana. Jest taki wagi 5 gran.

Denar; strona główna: w obwodzie popiersie książęce z mieczem w dłoni, w otoku napis "Boleslas"; strona odwrotna: w polu dwa popiersia; wagi 5 i dwie piąte gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego, ale napis z boku; strona odwrotna: trzy osoby siedzące za stołem, co ma oznaczać radę książęcą; waży 8 gran.

Denar niemy; s. g.: w polu stojąca osoba z chorągwią w dłoni; strona odwrotna: dwie osoby siedzące za stołem; waży 8 i jedną piątą gran.

Denar niemy: w polu stojąca osoba z kopią w prawej a tarczą w lewej dłoni; strona odwrotna jak u poprzedniego; waży 8½ gran.

Ostatnie trzy stemple denarów są czysto narodowe, charakteryzują monetę polską.

Denar niemy; strona główna; w polu kościół i kółeczka;

strona odwrotna: brama krakowska z jedną wieżą, z boków po dwie gwiazdy; waży 7 gran.

Brakteat; w polu kościół i kółeczka; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; osoba stojąca z chorągwią w dłoni; waży $2\frac{1}{2}$ gr.

Jest wiele innych brakteatów podobnych do tego stempla.

Ze zgonem Kędzierzawego nagle numizmatyka polska znajduje się w ciemnicy,—nowe występują stemple. Od tego czasu poczyną się przez lat półtorasta monet piastowych płatanina do rozwikłania trudna. Są szczyrby, wyłomy i próżnie, które łakomstwo ziemi dotąd gniecie, dopóki je nie przebijie socha, motyka lub rydel, jeśli wydartego skarbu chciwość nieprzezorna w tygiel nie wtrąci.

MIECZYŚŁAW III. 1173—1178.

Stawał między dwiema basztami, albo w bramie państwa. Przebijał monetę od swego upodobania wszędzie, bił brakteaty, częśćkę denara wyobrażające. Najpierw bił w Krakowie, a rugowany z niego 1177 r., miał się za monarchę i bił monetę w Poznaniu i Gnieźnie. Moneta przez niego przebita na inne stemple, po jego zgonie z obiegu została wycofana. Jest mniemanie, że tenże książę żydom w Wielkiej Polsce mennicę puścił w dzierzawę, aby żydowską na jego imię monetę bili. Miał w tem szukać zysków. Ztąd też na wielu jemu przypisywanych brakteatach widać hebrajskie napisy, ale czy one były prawdziwą obiegową monetą, do tego czasu nie stwierdzono i nadal powątpiewać przypada, z powodów, że po wszystkich krajach owego czasu, nietylko co do stopy, ale i co do stempla były przepisy, od których ani uzurpatorowie nie oddalili się. Łaciński napis zawsze był nieodzownym zwyczajem. Jednąż tedy polska moneta, mająca przepisy, stosując się do waloru i obyczaju reszty chrześcijaństwa, miałaby być do tego stopnia rozpustną, żeby w czasie, kiedy wrzał duch krzyżowniczy, otwiera swe kąty i okolice brakteatami hebrajskiego pisma i dlań obmyślonych typów? Jest to rzecz prawdziwie ciężka do pojęcia i do wierzenia niepodobna. Jest to doba zaćmienia ówczesnej numizmatyki polskiej—powiedzieć można, że od tego czasu zaczyna się prawdziwy monet odmęt, dręczący wszystkie zakątki krainy.

Z tem wszystkiem i co bądź, brakteaty z Mieszka imieniem i hebrajskimi literami napisane, są różne, odmienne typy, są i takie, co Mieszka imienia nie mają. Są typy z osóbką, która prawą dłonią unosi ptaka z napisem hebrajskim "Mesqo" przez literę "q" pisane; są brakteaty z osóbką z gałązką w prawej dłoni, z napisem hebrajskim "Meshha sprawił tę monetę", przez

literę "h" pisane; są brakteaty z osóbką siedzącą z berłem w dłoni i z mieczem na kolanach, z napisem hebrajskim "Mishha" czy "Meshha"; są typy ze zwierzątkiem i napisem hebrajskim "Meshha król Polski"; są typy z siedzącą osóbką z rękami wzniesionymi w górę, z napisem hebrajskim "Abram Duker"; są typy ze stojącą osóbką, z chorągwią w dłoni, z napisem hebrajskim "David". Gdy one nie były obiegową monetą, cóż one wtedy znaczyły lub wyobrażały? Któż wybada, objaśni i poda światło o nich?

Denarów Mieszka dotąd niema, zaś brakteaty, które słusznie temu księciu przyznano, są następujące:

Brakteat; pomiędzy wieżami popiersie księcia, u spodu napis "Mesico"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; w polu dwa popiersia, u spodu napis "Meziko"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; osoba na koniu, z tyłu napis "Meziko"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat niemy; popiersie księcia i wieżyczki; w. $2\frac{1}{2}$ gr.

KAZIMIERZ II. 1178—1194 R.

Jakkolwiek 17 lat panował, numizmatyka po tym księciu niewiele pokazuje monet.

Denar; strona główna: w obwodzie perełkowym gwiazda, w otoku napis "Boleslav"; strona odwrotna: w polu orzeł ze zwróconą w tył głową i krzyżyk; waży 7 gran.

Brakteat; w polu głowa św. Wojciecha, w otoku napis "Adalbis"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; w obwodzie perełkowym smok ze zwróconą w tył głową, w otoku napis "Cazimiri"; waży 2 i trzy czwarte gran.

Brakteat; w polu popiersie książęce z koroną na głowie, w otoku napis "Dux Kazimi"; waży 2 i trzy czwarte gr.

WŁADYSŁAW III ŁASKONOGI. 1201—1205 R.

Kazał siebie wyobrażać w postaci klęczącej, takie denary bił w Gnieźnie. Typy jego są od poprzedników odmienne, pokazują one dwie stojące osoby, niby, że z za stołu wystąpili i stanęli koło chorągwi.

Denar; strona główna: dwie stojące osoby z chorągwią w środku; strona odwrotna; w perełkowych przegrodach napis "Lido"; waży 4 gran.

Denar; strona główna: w obwodzie książę siedzący na tronie z krzyżykiem w prawej dłoni; koło niego chorągiew, w otoku napis "Wenzislav"; strona odwrotna: pomiędzy wieżami bramy krakowskiej popiersie biskupa z pastorałem w dłoni, w otoku napis "S. C. S. Wenceslav"; waży 4 gran.

Denar; strona główna: popiersie książęce z czapką na głowie, w otoku napis "Vlodizu"; strona odwrotna: kłęczący książę z mieczem w prawej dłoni, w otoku napis "Voldizu"; waży 4 gran.

Denar—jak poprzedni, ale na stronie odwrotnej napis "Zadalbust"; waży 4 gran.

Brakteat niezwyklej wielkości; w perełkowym obwodzie zwierzę stojące za drzewem; w otoku napis "Vladislaus"; waży 5½ gran.

Brakteat; w perełkowych przegrodach napis "Lobi"; waży 2½ gran.

Brakteat—jak poprzedni, ale napis "Lodizlaus"; waży 2½ gran.

LESZEK BIAŁY. 1205—1227 R.

Pozostał przy chorągwi swego poprzednika, jako typ zwierzchności i panowania, gdy monarchia sprawował.

Denar; strona główna: dwie siedzące osoby, w środku chorągiew, w otoku napis "L—C L—zcus"; strona odwrotna dwa orły i dwie gwiazdy; waży 3 gran.

Denar; strona główna jak u poprzedniego ale napis "Cundus"; strona odwrotna: orzeł; waży 4 gran.

Brakteat; stempel strony głównej poprzedniego denara ale napis "Lelt-n-cus"; waży 2 gran.

Brakteat—jak poprzedni, ale napis "Letzus"; waży 2½ gr.

Brakteat; w obwodzie popiersie księcia z mieczem w prawej dłoni, w otoku napis "Letzus Dux"; waży 2 gran.

Brakteat niemy; książę siedzący na tronie z chorągwią w prawej dłoni; waży 2 gran.

BOLESŁAW V. WSTYDLIWY. 1227—1279 R.

Wstydliwego typy są dość rozmaite: są jedne, co tchną religijnością; są drugie z myślą polityczną i stanu. Książęta wyszli z za stołu, rozproszyli się w pojedynkę, stojąc lub siedząc, z mieczem, berłem lub chorągwią w dłoni, wizerunek oblicza, po pas, lub w całej postawie.

Za tego panowania stolica Kraków uznana miastem pod prawem niemieckiem 1250 r. biła własną monetę ze stemplem wyobrażającym bramę w trzech wieżach.

Brakteat; książę w całej postawie z chorągwią w prawej dłoni, z boku napis "Bole"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat niemy; jak poprzedni, ale zamiast napisu—dwie gwiazdy i dwa kółka; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat niemy—jak poprzedni, ale z gałązkami w dłoniach i gwiazdy; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; w obwodzie popiersie księcia z przyłbicą na głowie i z chorągwią w prawej dłoni, a w lewej tarcz, w otoku napis "Boleslaus Dux"; waży 3 gran.

Brakteat—jak poprzedni, ale bez przyłbicy i chorągwi, lecz z krzyżem w prawej dłoni; waży 3 gran.

Brakteat niemy: pomiędzy wieżami bramy krakowskiej popiersie księcia w przyłbicy; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat; w obwodzie osoba siedząca za stołem, w otoku napis "Boleslaus Dux"; waży 3 gran.

Brakteat z głową św. Wojciecha, w otoku napis "Adalberta"; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat z popiersiem św. Stanisława w mitrze na głowie, z pastorałem i krzyżem w dłoniach, w otoku napis "Dux Boz.....ve"; waży $3\frac{1}{2}$ gran. (Jest to brakteat miasta Krakowa).

LESZEK CZARNY. 1279—1289 R.

W typie swego stempla wyobrażał swe popiersie bez jakichkolwiek dodatków.

Brakteat; w obwodzie perełkowym popiersie księcia, w otoku napis "Lescus Dux"; waży 2 gran.

Brakteat—jak poprzedni, ale popiersie odmienne; w. 2 gr.

HENRYK PROBUS. 1289—1290 R.

Niema Henryka, być może, że z czasem się znajdzie, ale bardzo mało lub wcale nie. Dorywczo on, to w Wielkopolsce, to w Krakowskiem gościł, może nie kwapił się zmieniać miejscowe typy. Wszakże Probusa imię winno się pojawić, ale nie na innym tylko monarszym stemplu. Z księstwa Wrocławskiego, daremnie spodziewać się ujrzenia imienia Henryka monety. We Wrocławiu od założenia mennicy, na pieniądź wprowadzeni byli św. Jan i Bolesław, lub oba miana, oba obrazy monetę nadal znaczyły. żadne imię onych nie zastąpiło, żaden tam Henryk

swojego wetknąć nie mógł, swoim nie považył zastąpić. Henryk mógł udzielić biskupowi monetę do bicia, a nie śmiał żywiołu stempla naruszać. Kiedy Bolesława imię św. Janowi towarzyszy, nie jest to Kędzierzawy ani Wstydlivy, tylko Bolesław menniszy...

Wprawdzie Mikocki w swym katalogu przypisuje Probusowi brakteat stempla Wstydliviego, z osobą stojącą w całej postawie z chorągwią w dłoni z napisem "Laz", ale pewnie myli się. Wstydlivy znacząc swój jeden brakteat początkiem swego imienia "Bol.", mógł na drugim położyć koniec swego imienia "Laz", ale to tylko przypuszczenia, a nie pewnego.

PRZEMYSŁAW. 1290—1295 R.

Okazał się w całej postawie z łukiem błogości na głowie, sądzi ostateczny podobnie ma być też obrazem jego stempla.

Brakteat; książę w całej postawie z łukiem błogości na głowie, z chorągwią w prawej, z tarczą w lewej dłoni, w otoku napis "Premislaus Dux"; waży 2 gran.

Brakteat—jak poprzedni, ale stempel odmienny; w. 2 gr.

Brakteat niemy—jak poprzedni, ale z mieczem w prawej dłoni; waży 2 gran.

Brakteat niemy—jak poprzedni, ale z chorągwią w lewej dłoni; waży 2 gran.

Brakteat niemy—jak poprzedni, ale z tarczą w lewej dłoni, w tarczy orzeł, pod prawem ramieniem krzyżyk; waży 2 gran.

Brakteat niemy; książę w całej postawie z koroną na głowie, z mieczem w prawej, a z tarczą bez orła w lewej dłoni; nad tarczą krzyżyk. Waży 2 gran.

WŁADYSŁAW ŁOKIETEK. 1295—1333 R.

Bił brakteaty i półgroszki, rachował na grosze i kopy. Na monecie miasta Krakowa, ponad teże wieżami, pisać kazał swoje imię, ale wskutek rokoszu stolicy 1312 r., zniósł z tychże na zawsze wieżyczki, a po zjednoczeniu się Polski z prowincją krakowską z Wielko- i Mało-Polską odrzucił wizerunek i imię św. Wojciecha. Od tego czasu mennica narodowa zaprzestała używać w stemplach św. Wojciecha.

Aby położyć koniec rozmnażaniu się mennic niedostateczności i ztąd wynikającemu odmetowi, skasował wszystkie przywiłeje i pretensye biskupów, miast i książąt, i ogłosił w roku 1319 jedność państwa, stanowił jedno prawo i jedną monetę; nie

czyniąc najmniejszego uszczerbku prawu teutońskiemu, co pieniądźmi i chwastem swym cały kraj polski ómiło. W Koronie, w Kujawach, w Wielko i Mało-Polsce, wszystko do jednego zbiegało się stempla.

Kiedy podupadłe w Gnieźnie serce narodu, Łokietek wynosił do Krakowa, mniemać się godzi, że starej gnieźnieńskiej mennicy koniec położył, a pewnie inne też pozamykał, tak, iż właściwie jedna pozostała krakowska i swe pieniążki całemu dostarczała królestwu.

Brakteat niemy, w mocno wypukłym obwodzie korona; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat niemy—jak poprzedni, ale nad koroną krzyżyk; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Brakteat niemy z orłem polskim; waży $2\frac{1}{2}$ gran.

Mały grosz koronny; strona główna: w obwodzie perełkowym korona, w otoku napis "WłaxN—Po"; strona odwrotna: w polu połowiny orła i lwa. (Herb kujawski); waży 3 gran.

Mały grosz koronny; strona główna jak u poprzedniego, ale w otoku napis "Władysław Po."; strona odwrotna: połowiny orła i lwa, nad temi korona; waży 3 gran.

Kwartnik bity dla Rusi; strona główna: w tarczy litera W., z boków po trzy gwiazdy, w otoku napis "Władysław Dux"; strona odwrotna: w obwodzie lew, w otoczeniu napis "Moneta Russie". (Pewnie wymyślony przez jakiego spekulanta, gdyż kwartniki dla Rusi rozpoczął wybijać Kazimierz W. jak to później pokaże).

OKRES GROSZOWY OD 1333 DO 1620 ROKU.

Grosz krakowski (grossi cracovienses) wzięty z wzoru grosza praskiego Wacława króla czeskiego i polskiego. Przy swoim nastaniu bito z jednej marki kolońskiej 48 sztuk, lecz przez chytrość czeską i krzyżacką szkodenia Polsce, uległ zmianie tak, że przy końcu panowania Kazimierza Wielkiego bito z marki 70, za panowania Ludwika 80, za Władysława Jagiełły 90 groszy szło na jedną markę, a za Kazimierza Jagiellończyka bito już z jednej marki 180 groszy.

To spodlenie monety nie było winą bezpośrednią samej Polski; i żadną miarą nie dało się naprawić, bo w Czechach i Niemczech wcale o niem nie myślano, przeciwnie tolerowano nawet i fałszerstwo monet, a współników tego niecznego przedsięwzięcia znalazło się i w Polsce. Za Jana Olbrachta, ostateczny cios został zadany fałszowaniu monety w samejże mennicy pol-

skiej, przez niedbałość podskarbiego Piotra z Kurozwęk. Oddany pod sąd, skazany zaocznie, przywrócony został do czci i wiary po śmierci, ale za jego administracyi bite pieniążki, piorunkami zwane, z wielką szkodą nurtowały po kraju. Ujęty prywatny przedsiębiorca niejaki żyd Preter, spalony został za fałszowanie pieniędzy polskich.

Dla zapewnienia drobnej zamiany, bito sztuki o wielu denarach, szelągach i groszach. Taka różnorodność monet, projektowana za króla Aleksandra, wykonana została przez Zygmunta Starego.

Ponieważ dwanaście denarów nazywano szelągami, utworzono przeto rzeczywiste szelągi, które zastąpiły półgroszki. Grosz należał jeszcze do białej monety; żeby go wzmocnić, bito podwójne, potrójne i t.d., i te zwano dwojakami, trojakami, czworakami i szóstakami. W końcu ukazały się: fleren—talar, flereny albo złotówki złote.

Pola stempla zdobione były z jednej strony orłem, z drugiej koroną, imieniem i tytułem królewskim, tudzież znakami wartości monety, herbem podskarbiego lub pierwszemi literami jego nazwiska, a czasami samejże mennicy. Później orzeł, herb państwa, w różnym układzie łączył się z pogonią litewską. Data ukazała się po raz pierwszy za Zygmunta Starego 1506 r., za tegoż rządów urozmaicono stempel, kładąc tylko sam napis po jednej stronie, albo też mieszcząc pod koroną początkowe litery królewskiego imienia, po drugiej cyfrę króla lub popiersie królewskie. Cyfra królewska znajdowała się na denarach i szelągach jako drobniejszej monety; popiersia zdobiły monetę białą i czerwoną. Pomimo to na talarach Zygmunta Augusta i Zygmunta III widzimy cyfry królewskie.

KAZIMIERZ WIELKI. 1333—1370 R.

Podwoił stopę menniczą i rozpoczął bicie grubszej monety w Krakowie i przez niego założonej mennicy we Lwowie, stolicy Rusi Czerwonej, czyli księstwa halickiego, przyłączonej do Polski 1340 r. Były to grosze szerokie z nazwą "Grossi cracovienses"; bił półgrosze, tak zwane małe grosze lub kwartniki, bił esterlingi, na cześć swej kochanki Estery, wymyślił kwartniki dla Rusi Czerwonej, rozpoczął bić monetę z miedzi. Za tegoż panowania ustanowiono urząd podskarbiego, tytuł nadany przez samego króla. Czynności tychże były: mieć dozór nad koronami i skarbem publicznym i staranie o biciu pieniędzy. Wierzynek, mieszczanin miasta Krakowa był pierwszym, któremu tę godność powierzono. W Litwie urząd ten zjawił się za Zygmunta Augusta.

Usiłował położyć koniec napływowi niemieckiej monety do kraju, chciał tę ogromną obcą wyrośl odciąć od pnia polskiego. Usilność jego długi czas skuteczną stać się nie mogła, gdy w kole stanu rycerskiego nie brakło lubowników teutońskiego prawa. Dopełnił tego na Sejmie Wiślickim.

Następcom swoim zostawił mennice w Krakowie i Lwowie.

Denar; strona główna: w perełkowym obwodzie ukoronowana głowa, w otoku napis "Kazimiri"; strona odwrotna: w takim obwodzie orzeł, w otoku napis "Regis Polonia."

Półgrosz; strona główna jak poprzedniego stempla, ale w otoku napis "Moneta Kazimiri"; strona odwrotna: w obwodzie korona, w otoku napis "Regis Polonia".

Półgrosz; strona główna: w obwodzie król siedzi na tronie z berłem w dłoni, z boków krzyżyki, w otoku napis "Moneta Kazimiri"; strona odwrotna: w polu orzeł, w otoku napis "Regis Polonia K." (ta litera K. oznacza mennicę krakowską).

Grosz; w pierwszym obwodzie korona, w drugim napis "Kazimirus Primus", w otoku napis "Dei Gracia Regis Polonie (Z Bożej łaski król Polski) s. o. w obwodzie orzeł, w otoku napis "Grossi Cracovienses".

Denar bity z miedzi; s. g. w polu ukoronowana cyfra "K"; s. o. w polu korona.

Kwartnik bity dla Rusi; strona główna: w tarczy ukoronowana cyfra K., z boków po trzy kółka, w otoku napis "Regis Polonia"; strona odwrotna: w polu lew, w otoku napis "Moneta Russie".

LUDWIK 1370 — 1382 R.

Zająwszy 1370 r. tron Polski, zostawił na boku koronę Bolesława, przywiózłszy inną z Węgier, której użył przy obrzędzie koronacyjnym. Więcej dbał o państwo Węgierskie aniżeli o Polskę, nieomal wszystko popsuł, co jego poprzednik dobrego dla monety zrobił. Bił denary z miedzi i srebra, kładł na nich po jednej stronie swą cyfrę, po drugiej koronę lub orła; są i takie, co po jednej pokazują herb węgierski a po drugiej orła lub koronę. Na monetach bitych dla Rusi tytułował się na jednych królem polskim, na drugich węgierskim.

Denar z miedzi; s. g. w tarczy korona i trzy kółka; s. o. w tarczy ukoronowana cyfra L. i trzy kółka.

Denar w srebrze; s. g. w polu herb węgierski; s. o. w polu orzeł polski.

Kwartnik dla Rusi; s. g. w tarczy ukoronowana cyfra L., w otoku napis "Ludvici R. Polonia"; s. o. w obwodzie lew, w otoku napis "Moneta Russie".

Kwartnik dla Rusi; s. g. jak u poprzedniego, ale napis "Ludvici. K. V: — ungarie; s. o. jak u poprzedniego.

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO 1386 — 1434 R.

Bił różnego stempla denary, kładąc na nich z jednej koronę, a z drugiej strony orła; bił takiego stempla pół i całe grosze z napisami "Moneta Wladislai" lub "Moneta Wladislaui" i "Regis Polonia". Na pieniążkach bitych dla Rusi kładł z prawej orła z napisem "Wladislaus Rex", lewą stronę oznaczał lwem z napisami "Moneta Rusi" — "Moneta Lemburd" lub "Lemburo".

Po pierwszym przyłączeniu się Litwy z Polską, począł bić pół i całe grosze właściwe Litwy, z książętami Swidrijgałem i Zygmuntem, znaczył herbem księstwa litewskiego, kolumnami lub pogonią, a stopa ich wyższa była od polskich. Grosz litewski o $\frac{1}{4}$ część był wart więcej od polskiego, co długi czas przetrwało. Była więc moneta właściwa litewska, nie przyjmując herbu polskiego, i ta różnica ściśle była przestrzegana aż do roku 1499, w którym wzmocnionym został sojusz dwóch narodów. Już półgrosze Alexandra i Zygmunta Starego ukazują się z orłem z jednej, z pogonią z drugiej strony; zjednoczone razem dopiero zostały po doprowadzeniu unii ostatecznej zawartej w Lublinie 1569 roku.

Zamknął mennicę Lwowską i od tego czasu jedynie zasila kraj brzęczącą monetą mennica krakowska.

Aby podać mniej więcej obraz stempla jego monety, wyszczególnię opisem sztuk kilka.

Denar niemy z miedzi; s. g. korona, pod koroną litera O; s. o. orzeł. — Jest wiele denarów podobnego stempla, lecz z odmianami w literach lub znakach pod koroną.

Półgrosz; s. g. w polu korona, pod koroną litera F i znak w otoku napis "Moneta Wladislaui"; s. o. w polu orzeł, w otoku napis "Regis Polonia". Jest wiele innych z odmianami liter i znaków podskarbiech lub mincarzy.

Grosz; stempel jak u powyższego.

Półgrosz lwowski; s. g. w polu orzeł, w otoku napis "Wladislaus Rex"; s. o. w polu lew, w otoku napis "Moneta Lumburd", są takie z napisami "Moneta Lumburo" lub "Moneta Russie".

WŁADYSŁAW WARNEŃCZYK 1434 — 1444 ROKU.

Będąc zarazem i królem węgierskim odrzucił z monet koronę, w to miejsce stawiał podwójny krzyż węgierski.

Z czasu panowania tego monarchy, numizmatyka polska, nie może się zbyt wiele poszczycić, był ternary (potrójne denary) i półgroszki.

Ternar; s. g. w polu orzeł, w otoku napis "Moneta Wladis-lai"; s. o. podwójny krzyż węgierski, z boku litery M. P., w otoku napis "Regis Polonia", są takie z odmianą liter, z małą koroną nad krzyżem, i bez głosek.

Półgrosze w srebrze; bite stemplami powyższego ternara.

Ternar polsko-węgierski; s. g. podwójny krzyż, w otoku napis gotycki; s. o. trzy tarcze z orłem, pogonią i krzyżem, w środku pola krzyżyk, są takie co na stronie głównej mają koronę, są i bez orła tylko z pogonią.

KAZIMIERZ JAG. 1447 — 1492.

Nie dbał o pieniądź polski, spodlił monetę tak nisko, że z jednej marki bito 180 groszy. Co do stempla zrazu stosował się do swego poprzednika, kładąc na nich swe imię; przy końcu swego panowania powrócił do korony.

Za tegóż panowania w roku 1466, trzy cenniejsze miasta pruskie, Gdańsk, Toruń i Elbląg otrzymały prawo bicia własnej monety, i odtąd ich pieniądź wychodził po jednej z własnym herbem miasta, a po drugiej stronie pod znakiem króla polskiego.

Półgrosz z lichego srebra, s. g. podwójny krzyż, w otoku napis "Regis Polonia"; s. o. orzeł, w otoku napis "Moneta Kazimiri", są takie z koroną na stronie głównej.

JAN OLBRACHT 1492 — 1501 ROKU.

Nieco poprawił stopę monety, ale nie wiele po sobie jej zostawił, dla tego też jego pieniążki są rzadkie. Bił denary z miedzi i półgroszki srebrne, podobnie i grosze, zdobił je czysto państwa polskiego znakami.

Denar z miedzi; s. g. korona; s. o. orzeł.

Półgrosz; s. g. w polu korona, w otoku napis "Regis Polonia"; s. o. w polu orzeł, w otoku napis "Moneta Olbracht".

ALEKSANDER JAGIEŁŁO. 1501—1506 R.

O wiele polepszył monetę, bił pojedyncze i podwójne denary z miedzi, pół i całe grosze ze srebra, rozpoczął bić grubszą mone-

tę flereny złote, zwane dukatami, (nazwa dukata powstała w Wenecyi w XIII wieku). Jego fleren złoty naśladowany obcych wzorów mennicy Wroclawskiej, w miejscu św. Jana Chrzciciela, nosił wizerunek św. Stanisława, z powodu, że Polska nie miała żadnego świętego w całym szeregu swych królów, i dla tego jego moneta wyobrażającą ideę polityczną, nie przyjmuje rzeczy świeckich ze świętymi, a fleren złoty stanowi szczególny od powszechnej reguły wyjątek. — Za tegóż panowania ukazują się pieniądze bite dla Litwy, z orłem z jednej, z pogonią z drugiej strony.

Denar koronny z miedzi, s. g. w polu korona; s. o. w polu orzeł, są tego stempla i podwójne denary oznaczone liczbą II.

Półgrosz koronny, s. g. w polu korona, w otoku napis "Moneta: Regis: Polonia:; s. o. w polu orzeł, w otoku napis "Alexander: Dei: G: Rex:

Grosz, wzór stempla poprzedniego półgrosza, ale zamiast napisu "Moneta" jest napis "Grossi".

Denar litewski z miedzi, s. g. w polu pogoń, z tyłu pogoni znak A. podskarbiego; s. o. w polu orzeł. Są i podwójne denary podobnego stempla.

Półgrosz litewski, s. g. pogoń, w otoku napis "Alexander Mon."; s. o. orzeł, w otoku napis "Maoni Dux Litvania".

ZYGMUNT I. STARY 1506 — 1548 R.

Od tego monarchy i jego następców przestaję opisywać pojedynczo monety, gdyż byłoby tego dobrego za wiele; zaś nadzwyczajne i pamiątkowe szczegółowo określe.

Zygmunt I na początku swego panowania 1506 r. zastosował się do stopy niemieckiej i bił 180 sztuk groszy z jednej marki kolońskiej, we 20 lat później bił już 240, i stąd grosz zredukowany został do $\frac{1}{4}$ części swojej pierwotnej wartości. Przy końcu swego panowania starał się polepszyć pieniądze srebrne, które za jego czasów były w Polsce od postronnych podlejsze, a od wojny Pruskiej za Kazimierza Jag. niezmiernie zniżone.

Bił monetę koronną i litewską, denary i ternary, kładąc na nich pierwszą cyfrę swego imienia; bił półgroszki, grosze, trojaki i szostaki w srebrze, zdobiąc je z jednej strony swym popierciem, tytułem i datą, z drugiej herbem państwa i liczbę oznaczającą wartość monety. Bił pół i całe flereny srebrne, nazywane talary, (to imię zyskały w Joachimstaal w Czechach, za panowania Jana ślepego w XIV wieku), bił i złotą monetę. Na jego mo-

netach ukazują się znaki podskarbich, początkowo herbu Ogończyk, a w późniejszych latach herbu Leliwa.

Jego większe sztuki srebrne przedstawiają obszerniejszą powierzchnię, dozwalały mu wprowadzenie odmian stempla w herbach, cyfrach królewskich i ich wizerunkach.

Wybił on talara, co nosi legendę: "Królu, Bóg rozraduje się w cnocie twojej", zaś jeden z jego talarów świeci legendą: "Sprawiedliwy zakwitnie jak palma", którą powtórzono na dukatach tegóż króla bitych w Gdańsku.

Talar z roku 1533 ozdobiony na stronie prawej czyli głównej popiersiem Zygmunta Starego, w około popiersi wije się wieniec z pięcioma tarczami; cztery z tych wyobrażają herby Polski, Litwy, Prus i Rusi Czerwonej, a naprzeciw twarzy piąta z herbem austriackim, z powodu, że matka jego Elżbieta była Austriaczką. W otoku napis "Sigism. P. (rimus) Rex Polonie. M. (agnus) D. (ux) Litho. (anię) i rok 1533; s. o. w latach nieco następnych, różnie była omieniana z datą lub bez tejże; w roku 1540 przedstawia w polu popiersie jego syna, następcę tronu Zygmunta Aug. także w około wieniec z pięcioma tarczami, cztery z herbami, wchodzące w skład państwa, a piąta tarcz z klejnotem Sforzów panujących w Medyolanie, albowiem jego matka Bona pochodziła z tego rodu, — z napisem w otoku "Sig. Aug. Secund, Filines Rex Polon" i dalsze tytuły. Dukat z roku 1535 przedstawia stempel powyższego talara.

Zygmunt I dane przywileje przez Kazimierza Jag. miastom Gdańsk i Elbląg potwierdził, z warunkiem, aby ich moneta nie różniła się od polskich. Toruniowi zaś dany przywilej rozszerzył o tyle, że oprócz bicia własnej monety, miał prawo bicia pieniędzy dla obu prowincyi pruskich, a grosz każe nazywać wspólnym tym ziemiom, to jest Prusom Wschodnim i Zachodnim, i na nim bierze nazwę "Pana ziem pruskich".

Założył mennicę w Wilnie, litera V. oznacza mennicę Wileńską, i w tejże bił pieniądze dla Litwy, a w Krakowie koronne.

ZYGMUNT AUGUST. 1548—1572 R.

Ostatni potomek Jagiellonów, wyniesiony jeszcze za życia ojca na tron litewski, bił monetę litewską z własnem imieniem i tytułem księcia litewskiego. Po zgonie ojca, gdy został królem polskim, przeniósł mennicę krakowską do Wilna, i w niej kazał bić denary, szelągi, pół grosze czyli kwartniki, grosze, dwojaki, trojaki, czworaki i szostaki, pół i całe talary, także i złotą monetę, wszystkie z herbem Litwy. Te nawet sztuki, na których drugostronnie ukazał się orzeł, nie przestały nosić miana litewskiego, a dwojakiej były wartości. Pieniądz, co miał pozostać w

granicach księstwa litewskiego o $\frac{1}{4}$ część większą posiadał wartość od przeznaczonego dla Polski.

Na zdawkowych pieniążkach bitych z miedzi, kładł po jednej stronie swe cyfry i koronę nad niemi, z odpowiednim napisem swych tytułów, i datę, po drugiej stronie pogoń, bardzo rzadko orla, i liczbę oznajmiałą wartość monety; swą białą monetę zdobił swym popiersiem z napisami swych tytułów, z drugiej strony samą pogonią lub obok pogoni stary herb litewski kolumny, czasem z orłem polskim i liczbą wartości monety. Niektóre jego pół i całe talary noszą ukoronowany Monogram złożony z pierwszych liter jego imienia, a na talarze z roku 1565 jest umieszczony wypis Psalmisty II. Z jego złotych pieniędzy zasługuje na uwagę dziesięcio-dukatowy Portugał.

Na jego pieniążkach dają się widzieć znaki podskarbach, herb Gedymin, Topór i Jastrzębiec, ale są i takie, które nie noszą znaków podskarbach.

Zygmunt August założył mennicę w Rydze i udzielił przywileju książętom Kurlandyi bicia monety; z warunkiem trzymania się stopy mennicy narodowej; mieli prawo używania stempla z własnem popiersiem, ale na odwrotnej stronie kładąc zawsze herby dwóch narodów do składu Rzeczypospolitej należących, a ten obyczaj zachowany został przez cały ciąg trwania Księstwa Kurlandzkiego.

HENRYK WALEZY, PANOWAŁ 5 MIESIĘCY.

Nie bił ani jednej monety polskiej, a uciekłszy z Polski 1575 roku imię przeniósł do Francyi, i tam na wszystkich swych monetach pisał się królem polskim.

STEFAN BATORY 1576 — 1586 R.

Przez cały przeciąg swego panowania bił 200 groszy z jednej marki kolońskiej. Wyjawszy swego podwójnego talara, bił dla Korony i Litwy pieniądze zdawkowe, białe i złote tego rodzaju stempla co wybijał jego poprzednik Zygmunt August. Jego zdawkowy pieniądz nosił z jednej strony cyfrę jego imienia, z napisem tytułów i datę, z drugiej, orla i pogoń z napisem wartości monety, biały i złoty, z prawej jego popiersie, pół lub całą postawę i odpowiednie napisy tytułów; z lewej strony, godła obu narodów z herbem domu Batorych, zwany wilcze zęby lub kolce, wypis oznaczający wartość monety i datę. Jego monety bite dla Korony noszą znaki podskarbach, herby Przegonia, Jastrzębiec, Leliwa i Glaubicz, litewskie: herby Leliwa i Sas, są i bez znaków podskarbach.

Jego podwójny talar z roku 1580, bity stemplem pojedynczego talara, zdobi prawą stronę, w puklerzu pół osoby króla, w prawej dłoni berło, a lewa spoczywa na rękojeści pałasza, w otoku napis "Stephanus D. G. Rex Polonia 1580", zaś lewą, w polu orzeł, nad nim korona, na piersiach orła w koronie wilcze zęby, w otoku napis "Mag. Dux. Litwa. Rus. Prus. Maso. Jest to najrzadszy pieniądz polski.

Legendy jego dwóch talarów głoszą jego zwycięstwa. Na jednym położono napis: "Dwudziestego dziewiątego Sierpnia 1582 Połock zdobyty. Nieprzyjacielem są zasmucony. Stefan zajmuje twierdzę". — Legenda drugiego talara omawia: "Silną dłonią i potężnym ramieniem zwrócił Inflanty Bogu i Królestwu Polskiemu, lata zbawienia 1582 r.

Kładł miano swoje na flerenie złotym siedmiogrodzkim.

Miastu Rydze udzielił przywilej bicia własnej monety, z warunkiem kładzenia z prawej strony herby dwóch narodów, wchodzące w skład Rzeczypospolitej z tytułami panującego, z lewej zaś herb miasta, wyobrażającego bramę, a nad tą dwa klucze na krzyż złożone z odpowiednim napisem. Tejże mennicy udzielił prawo bicia osobnej monety dla Inflant, przyłączone do Polski 1582 r., na której po jednej stronie stawiono cyfrę, popiersie króla lub herb Rzeczypospolitej z tytułem panującego króla, a po drugiej Gryf, herb tej prowincyi i napis.

OKRES FLERENOWY (ZŁOTOWY) OD 1620—1795 R.

Fleren złoty, moneta dość starożytna, pierwszego brata znalazła naprzód w dukacie. Mennica polska bijąc złote sztuki od czasu Aleksandra Jag., tworzyła dukaty, zowiąc je bez różnicy flerenem złotym, lub dukatem, a czasami talarem złotym. Ten czerwony złoty, dukat, zawsze naśladowujący dukaty węgierskie, nie ulega zamieszaniu systematu srebrnego.

W Niemczech wymyślono fleren srebrny, monetę urojoną, a w roku 1484 zaczęto bić inną białą monetę, i puszczone w obieg, dając jej nazwę "Thaler" wziętą z czeskiego talara. Polska nie była zgodna w rachunku urojonego flerena i talara, chociaż były bite wedle stopy. Polski fleren, później złotówka, w rachunku wart był 30 groszy, w miarę tedy jak grosz mała, fleren stawał się mniejszym. Zygmunt Stary w roku 1520 zaczął bić talary i półtalary; były one w stosunku do flerenów srebrnych, mających w sobie $614 \frac{2}{3}$ gramów czystego srebra, i ztąd nierazznaczono je liczbą 30, oznaczające groszy. Talar Zygmunta Augusta z roku 1565 nosi tę liczbę, chociaż nie ma w sobie wartości 30 groszy. Talary Batorego i Zygmunta III, a tem bardziej ich następców, nie były bynajmniej flerenami, bo w ra-

chunkowości nie miały 30 groszy. Za czasów Zygmunta III w roku 1620 fleren miał w sobie $22\frac{1}{2}$ grosza czystego srebra, liczono 4 flereny srebrne na jeden złoty czyli dukat, a ta liczba coraz się zwiększała pod jego rządami.

ZYGMUNT III. 1588—1632 R.

Za jego panowania uległa moneta polska wielkiemu zepsuciu. Na początku bił z jednej marki 350, następnie w lat 10 bił 575 groszy; ta liczba doszła do 800.

Stempel za jego czasów uległ różnym odmianom, które rozmaiciły monetę w tym okresie. Zdwoił on herby państwa, rozdziartował tarczę dla ich pomieszczenia. Na stemplach polskich do tytułów zwyczajnych dodał swoje cudzoziemskie króla dziedzicznego Szwecyi, i ten tytuł brali dwaj jego następcy i synowie Władysław IV i Jan Kazimierz. Pod koniec swego panowania, zmęczony wyrzutami podlenia monety i słysząc zewsząd głośno podnoszące się skargi na niego, rzekł się jej bicia.

Za jego panowania bito wiele pieniędzy złotych, różnie odmiennych stemplów, bito pół, pojedyncze, potrójne, poczwórne, pięcio, dziesięcio i dwudziesto dukatowe sztuki, z popiersiem lub w całej postawie, z koroną lub czapce na głowie, z różnymi napisami w otoku, z herbem Rzeczypospolitej, w środku tegoż herb Wazów, nazwane snopki, bez lub ze znakami podskarbich. Na niektórych złotych pieniądzach na stronie lewej w środku pola herb Wazów, u góry z prawej herb Polski, z lewej strony herb królestwa Szwedzkiego, u spodu herb Rusi Czerwonej i Litwy.

Około roku 1614 zjawił nowy stempel na wzór cesarstwa austriackiego: na nim z jednej strony był jak zwykle herb państwa, z drugiej zaś glob z krzyżem i liczbą 24, co znaczyć miało tyle sztuk tej monety szło na jeden talar, który w owym czasie miał 36 groszy, zatem ów pieniądz był półtorakiem, czyli ważył 3 półgrosze, i dla tego na niektórych jego sztukach obok liczby 24 dodawano jeszcze liczbę 3, oznaczającą wartość trzech półgroszy.

Bito talary nagrodowe, podarunkowe i pamiątkowe, a w roku 1614 kwadratowe, tak zwane Klippe. W roku 1621 wybito srebrny pieniądz, ważący $9\frac{3}{4}$ łota, wartości 6 talarów. Talar z roku 1630 nosi na sobie z głównej strony, dwóch aniołów, trzymających koronę i palmy, pod koroną monogram złożony z liter "S. T. R.", na odwrotnej w środku pola herb Wazów, z każdej strony herbu lew, jeden przednią swą łapą unosi w górę orla polskiego, drugi zaś koronę szwedzką; tylnymi zaś łapami, pier-

wszy opiera się na herbie Rusi Czerwonej, drugi na litewskim, w otoku napisy.

Legenda na talarze z roku 1601 głosił carem swego syna, z prawej około piramidy położony jest napis: "Zarówno jaśnieć będę", z lewej strony, popiersie otoczone napisem: "Władysław Zygmunt, książę polski i szwedzki, obrany kniazem moskiewskim 1601.

Na jego pieniądzach są wybite następujące znaki podskar-bich; na koronnych: herb Wieniawa, Wadwicz, Lewart, Piława, Połkożic, Habdank, Leliwa i Przegonia, na litewskich: Radwan, Habdank, Wadwicz, Chalecki, Łabędź, Sas, Topor i Bogorja, są i bez tych znaków.

Zygmunt III utworzył mennicę Krakowską, założył w Poznaniu, Bydgoszczy, Wschowie, Łobżenicy, Olkuszu, Lublinie i w Malborgu.

WŁADYSŁAW IV. 1633—1648 R.

Kazał bić tylko większe sztuki czerwone i białe, i pod jego znakiem znane są tylko dukaty i talary z herbem Sas znakiem podskarbiego, a co do monety groszowej, bito tylko na próbę 3, 6 i 18 groszowe, w małej liczbie egzemplarzy zachowane. Za jego panowania dukat dostał miano korona.

Obrany carem, bił kopiejkę w złocie i srebrze, których strona główna ukazuje w polu Monarchę na koniu z lancą w dłoni na dół spuszczoną, odwrotna zaś, w trzech liniach napis rosyjski "Car i wielki książę Władysław Zsigimowicz".

W roku 1647 bił pieniądze, tak zwane krucierze dla księstwa Opolskiego i Raciborskiego.

JAN KAZIMIERZ. 1648—1668 R.

Zrazu moneta jego była wyborną. Złota nieco odmienna od zwyczajnej nie doznawała zepsucia. Korzyść, jaką przynosiły pieniądze, nie szła już do szkatuły królewskiej, jak to się działo za panowania wszystkich jego poprzedników, ale do skarbu Rzeczypospolitej.

Za jego czasu mennice w Poznaniu, Bydgoszczy, Krakowie i Wilnie wypuszczono w dzierżawy mincarzom, którzy połowę odbitej monety wnosili do skarbu. Komisya wyznaczona sumienie pilnowała mincarzy, mając więcej na względzie pożytek publiczny, niżeli zyski skarbu.

Zarząd mennicy poznańskiej mincarz Tymf, niemiec, mając prawo wybijania małych miedzianych pieniędzy, zwanych od imienia Baratiniego członka zarządu, borytyny — szelągów,

ternarów i groszy pojedynczych, oświadczył, iż da większy zysk skarbowi, bijąc grubszy pieniądz; projekt spisany 1662 r., zatwierdzony na lat trzy. Bił sześciogroszówki, 16 i 32 groszowe, na ostatnich kładł znak XXX, w końcu spodłił tak monetę, że 32 groszówka miała wartość 12 groszy. Tymf uwieczniony, ratował się ucieczką, którą okupił łotrowskimi zyski.

Te smutne wypadki dały początek nowej rachunkowości menniczej, wzięto wzór z monety szwedzkiej, i bito sztuki 18 groszowe, nazwane od wyrazu szwedzkiego "ort", 30-to groszowe, od imienia ich wynalazcy i fabrykanta przybrały nazwę "tymfów", później tymfów, a były w istocie złotówkami, i bito nowym stemplem 15 groszowe sztuki czyli pół złotki.

Wszakże złowróżbne imię Tymfa miało się uwiecznić i przeniesiono je na sztuki 18 groszowe i do ostatka zwano je tymfami. Monogram królewski złożony z liter J. C. R. zwykle kładziony na drobnej monecie, przeniesiony został na złotówki 30 groszowe.

Monety koronne noszą na sobie herby podskarbich: Wieniawa, Slepowron, Sas i Leliwa; litewskie: Kryszpin, Gozdawa, Slepowron, Wieniawa i Korwin.

Jan Kazimierz otworzył mennicę we Lwowie, w której wybijano pieniądze z herbem Rzeczypospolitej i miasta Lwowa.

MICHAŁ WIŚNIEWIECKI. 1668—1673 R.

Podczas jego panowania mennice narodowe przestały być czynne, pomimo tego, podskarbi koronny Jan Andrzej Morsztyn, herbu Leliwa, w roku 1671, bez upoważnienia stanów, kazał odbić 5000 podwójnych złotych, za dyrekcji mincarza Horna, oznaczył je z prawej popiersiem króla i odpowiednim napisem, z lewej strony z herbem państwa, z herbem Wiśniewieckich w środku, u góry liczbą groszy, a u dołu herbem Leliwa i literą H. jako znaki podskarbiego i mincarza; w otoku napis i datę.

JAN III SOBIESKI. 1674 — 1696 R.

Pootwierzał mennice narodowe 1676 r., których zarząd powierzył Baratinemu. Pomijając zdawkową monnetę, — dukaty, talary, orty i rozmaite wartości grosza były w nich wybijane, z jednej strony z popiersiem króla w koronie lub z wieńcem chwały na głowie, z napisem w otoku, z drugiej, z herbem Sobieskich w środku godła narodowego, z napisem i datą, u góry lub u spodu oznaczającą wartość monety, z herbem Leliwa lub Jelita, jako znak podskarbich.

Kraków na pamiątkę otwarcia swej mennicy, wybił 1677 r. cztero dukatowy pieniądz, ozdobił go z prawej strony popiersiem monarchy z wieńcem na głowie, z napisem w otoku zwyczajnych tytułów, z lewej, miasto Kraków, na które słońce przez chmury swe promienie spuszcza.

AUGUST II. 1696 — 1733 R.

Elektor saski powołany na tron polski przeniósł mennicę do Saksonii i tamże stworzył monetę spólną Polsce i Saksonii, i tę bito w Lipsku. Jego tytuły uległego księcia z godnością arcymarszałka cesarstwa ausryackiego, mieszały się z tytułami króla niepodległego państwa Polskiego, a obok herbu Rzeczypospolitej postawił godło Saskie.

Najazd szwedzki sprawił przerwę bicia monety, ale podskarbi litewski Ludwik Pociej, trzymający stronę saską, zaufany w łaskę królewską, ponowił w Wilnie w latach 1700—1706 bicie mieszanej monety tego króla, i sześciogroszówki jego odróżniane są literami “L. P.”, które pospolicie tłómaczono “Ludzi Płacz.”

AUGUST III. 1733 — 1763 R.

Wzorem swego poprzednika bił w Saksonii polską monetę, a chcąc na tem przedsiębiorstwie zarabiać, dał tem samem innym sąsiadom przykład naśladowania nader szkodliwego dla interesów Rzeczypospolitej.

Od roku 1752 do 1756 bił w Lipsku różne dukaty, wiele talarów i tynfów 18 groszowych, bardzo mało zaś sztuk groszowych. W Gurnthal i Guben fabrykowano ogrom groszy miedzianych z herbem Rzeczypospolitej i Saskim, z dodatkiem tytułu elektora. Wszystko to wchodziło do Polski choć złe, a tak w mnogiej liczbie że płacono tą monetą bez liczenia tylko na wagę.

Za tego to czasów młynarstwo polskie w Saksonii przerwane zostało najazdem Fryderyka II króla Pruskiego i wojną siedmioletnią (1756 — 1763). Fryderyk II nie zaniedbał zyskownego przedsiębiorstwa Augusta III, i w Lipsku pod opieką swych bagnetów osadził żyda Efraima fabrykującego fałszywe tynfy z popiersiem Augusta III dla użytku Polski; drugą podobną fabrykę założył w Wrocławiu. Kraj tedy cały zalany był temi tynfami, zwanemi pospolicie “bąkami.”

Za tegoż czasów, biskup krakowski, Ignacy Sołtyk, posługując się prawem książęcia Siewierskiego, wybijał w latach 1761

i 1762 monetę, na której z prawej strony kładł pierwsze litery swego imienia "I. K. S."; z lewej strony, w środku herbu Rzeczypospolitej archaniola, godło księstwa Siewierskiego.

Za tego panowania imię monetarne Polski wędrowało za granicę. Kiedy król bił w Elektoracie swój pieniądz, Fryderyk Krystyan, elektor saski, syn Augusta III w roku 1763, i drugi jego syn Klemens Wacław, elektor Trewirski, między r. 1763—1764, przybierali na swych pieniądzach tytuły książąt polskich.

August III swe pięcio dukatowe sztuki nazwał August d'or.

STANISŁAW AUGUST. 1764 — 1795 R.

Zaraz po wstąpieniu na tron założył mennicę w Warszawie i w tejże bił pieniądze dla całego państwa, znacząc je literami M. V. (Moneta Varsovensis). Komisye skarbowe i mennicze wygotowały plan, a król sam doglądał wykonania stempla. Przyjęto za podstawę stopę cesarstwa austriackiego, później uległa zmianie; bił rozmaite złote pieniądze, począwszy od pół do trzech dukatowych sztuk; na białych monetach kładziono legendy, które oznaczały przyjęte prawidła, ściśle zachowane, a na niektórych dla większej wagi, dodawano w otoku napis łaciński "Zakład wiary publicznej". Często zmieniano stopę menniczą. Przez lat 20 od 1766 do 1786 r. bito z marki 80 złotych, w następnych ośmiu latach 83½, a ostatniego roku 1794 — 1795 bito 84½.

Za tegoż panowania nastąpiło wiele nowych stempli; bił szelagi, pół, całe i trzy groszowe sztuki z miedzi, z początku z łacińskimi napisami, a od roku 1787 z polskimi; bił 6 i 10 groszowe sztuki z polskimi napisami; bił półzłotki w srebrze, na których był w otoku napis polski "Stanisław August z Bożej łaski król Polski itd." Wymyślił półtora dukatową sztukę złotą, a w roku 1794 wybił potrójnego dukata w złocie, ozdobił go po prawej stronie swym popiersiem z napisem w otoku swych tytułów; a po lewej, z wieńcem z liści dębowych. W środku tego u góry orła i pogoń, u spodu swego ciołka, nad wieńcem korona, a pod nim liczbę 3, w otoku napis "Aureus Polonia" i datę, i nazwał go Stanisław d'or.

Chociaż w wielkiej ilości odbito pieniędzy, przecież w chwilach konania narodu dawał się czuć jej niedostatek. Moneta Stanisława była niezawodnie dobrą, i dla tego chciwi sąsiedzi przez lat 30 nie przestali szukać z niej nieprawego jakkolwiek mizernego zysku.

Stanisław August rad był swej monecie, widział popiersie swe wszędzie nawet na miedzianych pieniądzach, wedle obyczaju saskiego, z gracją francuską przedstawiane. Pukle fryzury spły-

wały nań z wdziękiem, nieraz przystrojone przepaską lub koroną; order orła białego ozdobił większe sztuki, a jego wstęga wiła się w około herbowej tarczy, na której w środku zawsze był umieszczony ciołek, herb Poniatowskich.

Za tegoż panowania konfederacya targowicka, do której i Stanisław August przystąpił, na pamiątkę swego założenia wybiła talara 1793 r.

MENNICE NARODOWE.

MENNICA GNIEŹNIEŃSKA.

Założona przez Bolesława Chrobrego, była bez wątpienia najpierwszą w Polsce, objawia się na pierwszej monecie Chrobrego, przy końcu panowania Bolesława Śmiałego zamknięta; na nowo otworzona za panowania Bolesława III i od tego czasu do Władysława Łokietka bez przerwy czynna, w którym to czasie objawiała się ciągle z imieniem i wizerunkiem św. Wojciecha. Przez Wł. Łokietka ponownie zamknięta i taką na zawsze pozostała.

MENNICA POZNAŃSKA.

Cokolwiek młodszą od gnieźnieńskiej, czynna od czasu swego założyciela Bolesława Chrobrego do panowania Bolesława Śmiałego, przez tegoż króla zamknięta, przestała być czynną do wstąpienia na tron Bolesława Kędzierzawego, od tegoż króla na nowo bez przerwy czynna do panowania Wł. Łokietka, przez tegoż powtórnie zamknięta, po raz trzeci otworzona przez Zygmunta III, bijąc dla niego najdrobniejszy pieniądz zdawkowy, znaczyła go kluczami św. Piotra lub literą P.

Za Jana Kazimierza mincarz Tymf otrzymał pozwolenie na lat trzy, bicia w niej monety groszowej, bijąc je, wymyślił dla nich w otoku napis "Moneta Nova Reg. P—lo: Posnan Tac.", po upływie tego czasu na zawsze zamknięta.

Kiedy Ryxa przebijała poprzednią monetę polską, niektóre jej typu sztuki mają w otoku napis "S. C. S. Petrus". Jeżeli ten pieniądz w Polsce bity, mniemać można, że w mennicy poznańskiej, która mając katedrę na chwałę św. Piotra, idąc za przykładem wrocławskiej, imię jego na stempel wprowadziła.

MENNICA WROCŁAWSKA.

Podobnie założona przez Bolesława I, bierze imię św. Jana. Do tego czasu nie znalazł się żaden pewny dowód, do którego by

się można odwołać, że rzeczywiście Chrobry ją założył i bił w niej swe szelągi. Z książąt polskich jedyny Bolesław Kędzierzawy z niej użytek zrobił, a po nim książęta wrocławscy i szląscy. Może, że i Ryxa przebiła w niej pieniądze polskie.

MENNICA KRAKOWSKA.

Za czasów Bolesława śmiałego założona, bez przerwy czynną do panowania Zygmunta Aug., w okresie tego czasu, częściowo jedyną mennicą narodową, która dostarczała brzęczącej monety całej krainie państwa.

Zamknięta przez Zygmunta Aug. przestała być czynną do wstąpienia na tron Stefana Batorego, przez tegoż zbudzona do czynu, była monetą narodową do czasu króla Augusta II, przez tego na nowo uśpiona, przestała być czynną do upadku Rzeczypospolitej.

Po upadku państwa 1835 r. po raz ostatni pokazała światu, blask światła czysto polskiej monety, wolnego miasta Krakowa.

Za czasów piastowskich przez nią bity pieniądz znaczyła bramą krakowską z trzema wieżami, czasami z napisem Cracov. Za panowania Łokietka, z powodu rokoszu mieszczan stolicy 1312 r., straciła wieżyczki, a za Kazimierza Wielkiego i bramę, i od tego czasu znaczyła swą mennicę literą C. lub K.

MENNICA LWOWSKA.

Założona przez Kazimierza W., zamknięta za panowania Wł. Jagielly, w tym okresie czasu była pieniądze przeznaczone dla Rusi Czerwonej, znacząc je, za Kazimierza W. i Ludwika herbem Rusi i napisem "Moneta Russie". Za czasów Wł. Jagielly, napisem "Moneta Russie, Lumburd lub Lemburo".

Na nowo otworzona przez Jana Kazimierza, była monetą narodową i miasta Lwowa, pierwszą znacząc literą L., drugą zaś herbem miasta. Po zgonie tego monarchy przestała być czynną.

MENNICA WILEŃSKA.

Początek swój wzięła za czasów Zygmunta I, i biła monetę, oznaczając ją literą V.

Zamknięta przez Augusta II, przestała być czynną do upadku Rzeczypospolitej, z wyjątkiem lat 1700 — 1706, podczas najazdu szwedzkiego, w której podskarbi Ludwik Pociąg, bez upoważnienia króla i stanów, wybił w niej około 5000 różnych sztuk groszowych, znacząc je literami "L. P."

MENNICA BYDGOSKA.

Założona za panowania Zygmunta III, wybijała zdawkową monetę, znacząc ją literą B. i herbem Lewart, za panowania Jana Kazimierza w latach 1650 — 1651, biła i białą monetę z napisem otoku "Moneta Argent Civit Bidgostin", znacząc je literami B. B. i herbem Wieniawa.

Po zgonie tego monarchy przestała być czynną.

MENNICA OLKUSKA.

Przez Zygmunta III założona, biła monetę zdawkową z miedzi, znacząc ją, z jednej herbem państwa i znakiem podskarbiego herbem Lewart, z drugiej strony herbem miasta: jabłko królewskie, po nad niem korona, a u spodu z dzbanuszkim i literą S. Po śmierci tego króla przestała być czynną.

MENNICA WSCHOWSKA.

Założona przez Zygmunta III, była czynną za panowania tego króla; biła zdawkową monetę z miedzi, denary i ternary, znacząc je literą F. (Fraustadt) lub literą W. (Wschowa) i znakiem podskarbiego herbem Lewart.

MENNICA ŁOBŻENICKA.

Łobżenica, miasteczko w Wielkopolsce, od Zygmunta III otrzymałszy prawo bicia monety zdawkowej z miedzi, denarów i ternarów, bijąc taką, oznaczała ją z prawej strony orłem i pogonią z napisem u góry "Lobznan;" z lewej, w polu Bróg, herb rodziny Krotowskich, dziedziców Łobżenicy.

Ze śmiercią Zygmunta III przestała istnieć.

MENNICA MALBORSKA.

Założona przez Zygmunta III, za tegoż panowania czynna, biła złote i srebrne pieniądze, znacząc je literą M. i herbem Lewart.

MENNICA WARSZAWSKA.

Otwarta przez Stanisława Augusta, za tegoż panowania, jedyna mennica narodowa, biła aż do upadku Rzeczypospolitej wszystkie jego pieniądze dla całego kraju, znacząc je literami "M. V." (Moneta Varseviensis).

Po Kongresie Wiedeńskim 1815 r. otwarta na nowo przez Aleksandra I, biła do roku 1840 pieniądze dla Wskrzeszonego Królestwa Polskiego.

W roku 1831, w czasie powstania narodu polskiego, wybiła kilkanaście tysięcy srebrnej i miedzianej monety z napisem "Królestwo Polskie."

MONETY WCHODZĄCE W ZAKRES PIENIĘDZY POLSKICH. MIASTO GDAŃSK.

Gdańsk, należący do Związku hanzeatyckiego, przyłączony do Polski r. 1434, otrzymał od Kazimierza Jag. 1466 r. przywilej bicia własnych pieniędzy, z warunkiem trzymania się stopy mienicznej polskiej i kładzenia po jednej stronie godła polskiego, cyfrę lub wizerunek panującego króla, z odpowiednim napisem tytułów..

Od czasu otrzymania przywileju do roku 1812, bijąc bez przerwy swój pieniądz, używał najrozmaitszych stempli, zrazu na monetach kładł z prawej orła polskiego z napisem imienia króla panującego; z lewej strony, dwa łukowe krzyże, oznaczające herb miasta, a od czasów Zygmunta I do upadku Rzeczypospolitej, na zdawkowej po prawej stronie zwykle cyfrę, a na srebrnej i złotej wizerunek panującego, w otoku odpowiedni napis tytułów; po lewej dwa lwy trzymające tarcz z herbem miasta i napisem: Moneta Gdańska i datę. Od roku 1793 do 1807. pod panowaniem Prus, bił swą monetę w Berlinie, znacząc ją literą C., a od roku 1808 do 1812, jako wolne miasto bił powrotnie w Gdańsku, znacząc ją także literą C.

Oprócz pieniędzy zwyczajnych, wybił różnego stempla wiele złotej i srebrnej monety pamiątkowej.

Po ucieczce Henryka Walezego z Polski, Gdańsk korzystając z bezkrólewia, oświadczył się za cesarzem Maksymilianem pomijając Batorego; oblężony przez niego 1577 r. bronił się dzielnie, na potrzeby wojny kazał tego roku stopić dawne posągi świętych lane ze srebra, naczynia kościelne złote i srebrne, a z tego kruszcu bił złote dukaty, srebrne grosze i talary z wyobrażeniem Chrystusa i z napisem "Chryste Zbawicielu zachowaj nas". Za czasów Batorego wybił szeląg złoty (jedną czwartą dukata) z gołąbką u spodu swego herbu, jako znak pokoju.

Gdańsk, chcąc okazać swą przychylność do Rzeczypospolitej i wysławić chwałę króla Jana III, wybił talara z napisem "Gdańsk zachowany od niebezpieczeństwa pod strażą Boską i orła."

MIASTO TORUŃ.

Toruń razem z Gdańskiem przyłączony do Polski 1434, otrzymał od Kazimierza Jag. 1466 r. prawo bicia własnej monety, na tych samych warunkach, jakie dano Gdańskowi, i odtąd aż do upadku Rzeczypospolitej wychodził jego pieniądz pod znakiem króla polskiego; bił złote, srebrne i miedziane pieniądze, początkowo oznaczając je z jednej strony orłem polskim, a z drugiej dwoma krzyżami, oznaczającymi herb miasta i z odpowiednimi napisami, od czasu Zygmunta I do końca bytu państwa, z prawej strony orla z pogonią, cyfrą lub wizerunkiem panującego i z napisem tytułów, z lewej archanioła, trzymającego bramę miasta, z krzyżami, a w otoku napis "Moneta Toruńska" i t. d.

Za Władysława IV. Toruń obronę swą przeciw oblegającym go Szwedom w roku 1629, uwiecznił w talarze, wyobrażającym przedmieście zapalone przez samych obleżonych z napisem w otoku "Wierność i stałość w ogniu doświadczona."

MIASTO ELBLĄG.

Elbląg wyzwoliwszy się z pod jarzma teutońskiego, jednocześnie z Gdańskiem i Toruniem przyłączone do Polski 1434 r.—Kazimierz Jag. dając wspomnianym miastom przywilej bicia własnych pieniędzy, nie wyłączając Elbląga nadał mu te same prawa 1466 r., i odtąd aż do upadku Rzeczypospolitej, bił własny pieniądz, początkowo znacząc go z głównej strony, orłem polskim i napisem imieniem króla, z odwrotnej w tarczy dwa łukowe krzyże (herb miasta) i w napisie "Moneta Elblągska". Za panowania Zygmunta I, wskutek intryg sąsiedniego, a zazdrosnego Gdańska, dany przywilej obcięto, i Elblągowi wolno było tylko wybijać zdawkową monetę z cyfrą panującego monarchy; w późniejszych latach warunek ten cofnięto.

Za Władysława IV, Elbląg zagrożony biciem dla siebie monety szwedzkiej, bo Gustaw Adolf od 1628 do 1634 r. kazał wybijać talary Elbląskie w swoich mennicach szwedzkich, na pamiątkę swego uwolnienia od Szwedów, po zawarciu pokoju w Stumdorf 1635 r. wybił talara z napisem "Elbląg ocalony wśród wojny."

W czasie zamętu monetarnego za Augusta III, wybił Tyńf noszący napis "Secundum Reduction." (Powtórne znizienie).

LENNE KSIĘSTWO PRUS WSCHODNICH.

Zygmunt I, tworząc lenne księstwo Prus Wschodnich, dał mu zarazem przywilej bicia własnej monety, i od roku 1525 do

traktatu Welawskiego 1657, wychodził tego księstwa pieniądź złoty, srebrny i miedziany pod znakiem panującego króla polskiego. Na miedzianych zwykle stawiano po jednej cyfrę króla, a po drugiej stronie orła pruskiego, z prostoległym mieczem nad głową; na złotej i białej monecie zrazu na prawej, orła polskiego z cyfrą króla na piersiach, później tarcz z herbem Rzeczypospolitej; z lewej strony, wizerunek panującego księcia, z napisem "Dux Prussie."

KURLANDYA I INFLANTY.

Lenne księstwo kurlandzkie otrzymało od Zygmunta Aug. przywilej bicia własnej monety w Rydze z warunkiem trzymania się stopy menniczej polskiej; miało prawo używania stempla z własnem popiersiem panującego księcia, ale na odwrotnej stronie kładąc zawsze herby dwóch narodów, do składu Rzeczypospolitej należących, i ten obyczaj zachowany został przez cały przeciąg trwania księstwa kurlandzkiego.

Inflanty miały osobną monetę, po jednej stronie, cyfrę lub popiersie króla, po drugiej z gryfem herbowym tej prowincyi, na to był dany przywilej Rydze.

MIASTO RYGA.

Od Stefana Batorego 1582 r. otrzymawszy prawo bicia własnej monety, biła taką różnego stempla i kruszcu, znacząc ją z prawej strony herbem Rzeczypospolitej, cyfrą lub popiersiem króla, z lewej, herbem miasta, bramą z trzema wieżami, przez dwa lwy trzymaną; nad bramą dwa na krzyż złożone klucze i odpowiednie napisy.

PIENIĄDZE BITE PO UPADKU RZECZYPOSPOLITEJ, A WSHODZĄCE W ZAKRES HISTORII MONET POLSKICH. PRZEZ AUSTRYĘ.

Grosze i trojaki z miedzi 1794 r., z popiersiem Maryi Teresy i napisami I Grossus Pol. i III Grossi Pol., z literą C. u spodu.

Szelągi, piętnasto i trzydziesto krajcarówki z roku 1794, bite dla księstwa Oświęcimskiego i Zatorskiego, z popiersiem Maryi Teresy, i z małym orzełkiem księstwa Oświęcimskiego.

PRZEZ PRUSY.

Szelągi, pół i całe grosze z miedzi bite w latach 1796 i 1797, z popiersiem Fryderyka Wilhelma II, z literą A. (mennica berlińska) B. (mennica wrocławska) C. (królewiecka).

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE. 1807 — 1814 R.

Fryderyk August, król saski i książę warszawski, bił grosze i trojaki z miedzi, pięć i dziesięć groszy z miedzi miedzanej, złotówki, dwuzłotówki talary srebrne, bił i złotą monetę; w tarczy obok herbu saskiego umieszczał orła polskiego, w napisach tytułował się król saski i książę warszawski. Pieniądze jego z lat 1810 i 1811 znaczone są literami imienia młynarza, J. S. (Jakób Sztokman), późniejsze pokazują litery J. B. (Jakób Benik).

PIENIĄDZE BITE PRZEZ ZAMOŚĆ 1813 R.

6 groszy z napisem polskim "Pieniądz w oblężeniu Zamościa"; są takie, co pod napisem mają palmowe gałązki.

Złotówki i dwuzłotówki oznaczone na stronie głównej, w polu granata, w otoku napis "Moneta w oblężeniu Zamościa"; na odwrotnej stronie, wieniec z dwóch palmowych gałązek, w środku napis 1 lub 2 złote i rok 1813, w otoku napis "Boże dopomóż wiernym ojczyźnie."

PIENIĄDZE BITE PO KONGRESIE WIEDEŃSKIM. PRZEZ PRUSY.

Dla W. Ks. Poznańskiego w latach 1816 i 1817.

Grosze i trojaki z miedzi, z pruskim orłem i napisem niemieckim "Gross Herc. Posen."

PIENIĄDZE WSKRZESZONEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO. ALEKSANDER I. 1815 — 1825 R.

Aleksander I car Wszechrosyi zostawszy królem polskim 1815 r., bił różnego stopnia i kruszcu monetę dla wskrzeszonego Królestwa Polskiego, miedzianą znaczył z jednej strony orłem rosyjskim z orzełkiem polskim w środku, od roku 1822 dołożył w otoku napis polski "Z miedzi krajowej", z drugiej strony liczbę i nazwę monety; białą i złotą, zdobił swem popiersiem; w otoku w napisie polskim tytułował się cesarzem Rosyi i królem polskim.

MIKOŁAJ I. 1825 — 1855 R.

Początkowo bił wzorem swego poprzednika, w późniejszych latach w miejsce, gdzie się znajdował orzełek polski, stawiał św. Jerzego, patrona Moskwy; białą nigdy nie zdobił swem popier-

stem, lecz wizerunkiem Aleksandra I, z napisem polskim w otoku, "Aleksander I ces. Ros. wskrzesiciel Królestwa Polskiego 1815;" na odwrotnej stronie w otoku napis polski "Mikołaj I, ces. wsz. Rossji i król polski panujący." Przy końcu jego panowania stempel uległ zmianie; odrzucono wizerunek i stawiono dwugłowego orła rosyjskiego, z napisem rosyjskim w otoku, z lewej strony, w polu u góry napis rosyjski, a u dołu polski, oznaczający wartość monety.

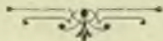
KRÓLESTWO POLSKIE.

W czasie powstania listopadowego, Sejm warszawski dnia 25 stycznia 1831 r. zdetronizował Mikołaja I z tronu króla polskiego, zarazem uchwalił bicie czysto polskiej monety, bijąc taką z miedzi i srebra; znaczył ją z prawej strony herbem dwóch uciemionych narodów, orłem i pogonią, nad herbem z koroną i napisem w otoku "Królestwo Polskie", z lewej liczbą i napisem wartości.

Znany jest dukat tego roku, bity w Belgii, nosi on na sobie rycerza wzoru holenderskiego, a w otoku w napisie daje się widzieć mały orzełek polski.

WOLNE MIASTO KRAKÓW.

Kraków, będąc wolnem miastem, wybił w roku 1835 kilka tysięcy trojaków, piątaków i dziesiątaków z miedzi, i złotych srebrnych, oznaczył je po prawej stronie, bramą krakowską z trzema wieżami i z małym orzełkiem polskim w bramie, po lewej, liczbą i napisem oznaczającym wartość monety, u spodu litera C., która oznacza mennicę krakowską.

MONETY POLSKIE.

BOLESŁAW I. CHROBRY 992—1025 R.

1. Szeląg (Vsebor)
-

RYKSA 1034—1040 R.

2. Denar.
3. Denar.
4. Denar.
-

KAZIMIERZ I. 1040—1058 R.

- 5 i 6. Denary (Dwa równe stęple.)
-

WŁADYSŁAW II. 1139—1148 R.

7. Denar.
8. Denar.
9 i 10. Denary (Dwa równe stęple).
-

BOLESŁAW IV. 1148—1173 R.

11. Denar.
-

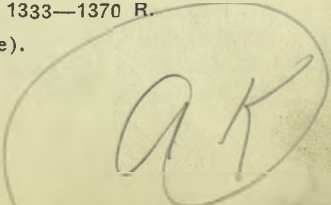
BOLESŁAW V. WSTYDLIWY 1227—1279 R.

12. Braktyat, z głową św. Wojciecha.
13. Braktyat, z orłem.
14. Braktyat, z koroną.
15. Braktyat.
16. Braktyat.
-

WŁADYSŁAW ŁOKIĘTEK 1300—1333 R.

17. Braktyat.
18. Braktyat.
-

KAZIMIERZ WIELKI 1333—1370 R.

- 19 i 20. Denary. (Dwa równe stęple).
21. Półgrosz koronny.
22. Kwartnik ruski.
-

LUDWIK 1370 — 1382 R.

- 23. Denar (węgierski).
 - 24. Półgrosz koronny.
-

JADWIGA 1384—1386 R.

- 25. Denar, z liliami.
 - 26. Denar, z kotwicą.
 - 27. Denar (odmienny).
-

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO 1386—1434 R.

- 28. Denar (pod koroną kółko).
 - 29. Denar (odmienny).
 - 30. Denar (odmienny).
 - 31. Denar (odmienny).
 - 32. Denar (odmienny).
 - 33. Denar (odmienny).
 - 34. Półgrosz (z głoską R.)
 - 35. Półgrosz (z głoską F. i herbem Firleja).
 - 36. Półgrosz (z głoską O.)
 - 37. Półgrosz (z głoską W. i herbem Firleja).
 - 38. Półgrosz (bez znaku).
 - 39. Półgrosz (ze znakiem X i herb Kolumny)
 - 40. Półgrosz ruski
 - 41. Półgrosz ruski (odmienny)
-

WŁADYSŁAW WARNEŃCZYK 1434—1444 R.

- 42. Ternar (trzeciak)
 - 43. Półgrosz
 - 44. Półgrosz
-

KAZIMIERZ JAGIELLOŃCZYK 1447—1492 R.

- 45. Półgrosz koronny
 - 46. Półgrosz " (odmienny)
 - 46. Półgrosz " "
 - 48. Półgrosz " "
 - 49. Półgrosz gdański
 - 50. Półgrosz " (odmienny)
 - 51. Półgrosz " "
 - 52. Półgrosz " "
 - 53. Półgrosz " (korona na głowie orła)
 - 54 i 55. Półgrosze elbląskie (Dwa równe stęple)
 - 56. Półgrosz toruński (z kropką nad orłem)
- OK

57. Półgrosz " (z kółkiem nad orłem)
58. Półgrosz " (bez znaku nad orłem)
-

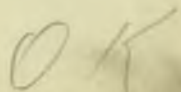
JAN OLBRACHT 1492—1501 R.

59. Półgrosz koronny
60. Półgrosz " (odmienny)
61. Półgrosz " (z rozetką nad koroną)
62. Półgrosz " (z rozetką, ale korona odmienn.)
63. Półgrosz " (bez gwiazdki pod koroną)
-

ALEKSANDER JAGIELLOŃCZYK 1501—1506 R.

64. Półgrosz koronny
65. Półgrosz " (odmienny)
66. Półgrosz " "
67. Półgrosz " "
68. Denar litewski
69. Denar " (ale z odmienną głoską A.)
70. Denar " (z orłem Gnieźnieńskim).
71 i 72. Półgrosze litewskie (Dwa równe stęple).
-

ZYGMUNT I. 1506—1548 R.

73. Szeląg koronny 1525 r.
74. Półgrosz koronny (bez daty)
75. Półgrosz " 1507 r.
76. Półgrosz " 1508 r.
77. Półgrosz " 1509 r.
78. Półgrosz " 1510 r.
79. Półgrosz " 1511 r.
80. Grosz koronny 1527 herb Ogończyk
81. Grosz " 1528 r.
82. Grosz " 1529 r.
83. Grosz " 1546 r. herb Leliwa
84. Półgrosz litewski (bez daty)
85. Półgrosz " 1509 r.
86. Półgrosz " 1510 r.
87. Półgrosz " 1511 r.
88. Półgrosz " 1513 r.
89. Półgrosz " 1514 r.
90. Półgrosz " 1517 r.
91. Półgrosz " 1518 r.
92. Półgrosz " 1519 r.
93. Półgrosz " 1520 r.
94. Półgrosz " 1521 r.
95. Szeląg gdański 1531 r.
-

96.	Szeląg	"	1539 r.
97.	Szeląg	"	1547 r.
98.	Grosz gdański		1531 r.
99.	Grosz	"	1532 r.
100.	Grosz	"	1534 r.
101.	Grosz	"	1535 r.
102.	Grosz	"	1538 r.
103.	Grosz	"	1539 r.
104.	Grosz	"	1540 r.
105.	Trojak gdański		1536 r.
106.	Trojak	"	1537 r.
107.	Trojak	"	1539 r.
108.	Trojak	"	1540 r.
109.	Szeląg toruński		1529 r.
110.	Szeląg	"	1531 r.
111.	Denar elbląski (bez daty)		
112.	Seląg	"	1532 r.
113.	Grosz elbląski		1535 r.
114.	Grosz	"	1539 r.
115.	Grosz	"	1540 r.
116.	Trojak elbląski		1540 (Elbing)
117.	Trojak	"	1540 (Elbin)
118.	Grosz, wspólnych ziem pruskich		1529 r.
119.	Grosz	"	1530 r.
120.	Grosz	"	1531 r.
121.	Grosz	"	1532 r.
122.	Grosz	"	1533 r.
123.	Grosz	"	1534 r.
124.	Grosz	"	1535 r.
125.	Grosz głogowski		1506 r.
126 i 127.	Półgrosze świdnickie		1524 (Dwa równe stęple)

ZYGMUNT AUGUST 1547—1572 R.

128.	Podwójny denar litewski		1566 r.
129.	"	"	1569 r.
130.	"	"	1570 r.
131.	Półgrosz litewski		1546 r. (jako książę litewski)
132.	Półgrosz	"	1547 r.
133.	Półgrosz	"	1548 r.
134.	Półgrosz	"	1549 r.
135.	Półgrosz	"	1550 r.
136.	Półgrosz	"	1551 r.
137.	Półgrosz	"	1556 r.
138.	Półgrosz	"	1558 r.
139.	Półgrosz	"	1559 r.

915

140. Półgrosz	"	1560 r.
141. Półgrosz	"	1561 r.
142. Półgrosz	"	1563 r.
143. Półgrosz	"	1564 r.
144. Półgrosz	"	1565 r.
145. Półgrosz	"	1567 r.
146. Grosz litewski		1547 r.
147. Grosz	"	1548 r.
148. Grosz	"	1567 r.
149. Podwójny grosz litewski		1565 r
150. Trojak litewski		1562 r.
151. Trojak	"	1563 r.
152. Czworak litewski		1566 r.
153. Czworak	"	1567 r.
154. Czworak	"	1568 r.
155. Czworak	"	1569 r.
156. Szeląg rygski		1570 r.
157. Szeląg	"	1571 r.
158. Szeląg	"	1572 r.

A.K.

HENRYK WALEZY 1573—1574 R.

159. Denier Tournois (bez daty) z tyt. króla Polskiego.
 160. Double Tour (bez daty) z tyt. króla Polskiego
 161. Szeląg gdański 1573 r.

STEFAN BATORY 1575—1586 R.

162. Szeląg koronny (bez daty)
 163. Trojak litewski 1580 r. (lit-va) herb Kolumny
 164. Trojak " 1581 r. (lit.) herb Leliwa
 165. Trojak " 1582 r. " " "
 166. Trojak " 1583 r. " " "
 167. Trojak " 1585 r. " " "
 168. Szeląg gdański 1579 r.
 169. Szeląg " 1584 r.
 170. Grosz " 1577 r. (z Chrystusem)
 171. Grosz " 1578 r.
 172. Grosz " 1579 r.
 173. Trojak " 1582 r. (próba mennicza)
 174. Szeląg rygski 1575 r.
 175. Szeląg " 1576 r.
 176. Szeląg " 1576 r. (z lit. S. i wilcze zęby)
 177. Szeląg " 1577 r.
 178. Szeląg " 1578 r.
 179. Trojak " 1586 r.
 180. Trojak " 1586 r. (stępel większy).

OK

ZYGMUNT III 1588—1632 R.

181.	Szeląg	koronny, bez daty, herb Lewart.
182.	Szeląg	" 1588 r. herb Wadwicz.
183.	Szeląg	" 1592 r. herb Lewart.
184.	Szeląg	" 1596 r. " "
185.	Szeląg	" 1603 r. bez herbu.
186.	Szeląg	" 1606 r. " "
187.	Szeląg	" 1610 r. herb Lewart.
188.	Szeląg	" 1613 r. bez herbu.
189.	Szeląg	" 1614 r. " "
190.	Szeląg	" 1621 r. " "
191.	Szeląg	" 1622 r. herb Sas.
192.	Szeląg	" 1623 r. " "
193.	Szeląg	" 1623 r. " " stępel odmienny.
194.	Szeląg	" 1624 r. bez herbu.
195.	Szeląg	" 1624 r. " " stępel odmienny.
196.	Szeląg	" 1624 r. " " " "
197.	Szeląg	" 1625 r. " "
198.	Szeląg	" 1626 r. " "
199.	Szeląg	" 1627 r. " "
200.	Grosz	" 1605 r. herb Lewart.
201.	Grosz	" 1607 r. " "
202.	Grosz	" 1608 r. " "
203.	Grosz	" 1609 r. herb Piława.
204.	Grosz	" 1609 r. bez herbu, stępel odmienny.
205.	Grosz	" 1611 r. herb Piława.
206.	Grosz	" 1612 r. " "
207.	Grosz	" 1614 r. " "
208.	Grosz	" 1621 r. herb Leliwa.
209.	Grosz	" 1623 r. " "
210.	Grosz	" 1624 r. " "
211.	Półtorak	" bez daty i herbu.
212.	Półtorak	" 1610 r. herb Sas.
213.	Półtorak	" 1610 r. herb Habdank, st. odm.
214.	Półtorak	" 1612 r. herb Sas.
215.	Półtorak	" 1615 r. herb Habdank.
216.	Półtorak	" 1615 r. " " st. odm.
217.	Półtorak	" 1616 r. herb Sas.
218.	Półtorak	" 1617 r. " "
219.	Półtorak	" 1618 r. " "
220.	Półtorak	" 1619 r. " "
221.	Półtorak	" 1620 r. " "
222.	Półtorak	" 1621 r. " "
223.	Półtorak	" 1622 r. " "
224.	Półtorak	" 1623 r. " "

OK

225. Półtorak	"	1624 r.	"	"
226. Półtorak	"	1624 r.	bez herbu.	
227. Półtorak	"	1625 r.	herb Sas.	
228. Półtorak	"	1625 r.	herb Półkozic.	
229. Półtorak	"	1627 r.	"	"
230. Trojak	"		bez daty, herb Lewart	
231. Trojak	"	1590 r.	herb Sas.	
232. Trojak	"	1592 r.	herb Lewart.	
233. Trojak	"	1592 r.	bity w Malborgu.	
234. Trojak	"	1593 r.	herb Lewart.	
235. Trojak	"	1593 r.	herb Sas.	
236. Trojak	"	1594 r.	herb Lewart	
237. Trojak	"	1594 r.	Bity w Malborgu.	
238. Trojak	"	1596 r.	herb Sas.	
239. Trojak	"	1597 r.	herb Lewart.	
240. Trojak	"	1597 r.	"	" stępel odm.
241. Trojak	"	1598 r.	"	"
242. Trojak	"	1598 r.	"	" stępel odm.
243. Trojak	"	1599 r.	"	"
244. Trojak	"	1600 r.	"	"
245. Trojak	"	1601 r.	"	" na głównej str.
246. Trojak	"	1619 r.	herb Sas.	
247. Trojak	"	1620 r.	"	"
248. Trojak	"	1621 r.	"	"
249. Trojak	"	1622 r.	"	"
250. Trojak	"	1623 r.	"	"
251. Trojak	"	1623 r.	"	" stępel odm.
252. Trojak	"	1624 r.	"	"
253. Trojak	"	1624 r.	"	" (ale Polo)
254. Szóstak	"	1596 r.	herb Lewart	
255.	"	1599 r.	"	"
256.	"	1620 r.	herb Półkozic	
257.	"	1621 r.	"	"
258.	"	1623 r.	"	"
259.	"	1623 r.	herb Sas	
260.	"	1624 r.	"	"
261.	"	1625 r.	"	"
262.	"	1625 r.	herb Półkozic	
263.	"	1626 r.	"	"
264.	"	1627 r.	"	"
265. Dwa Złote	"	1621 r.	herb Sas.	
266.	"	1622 r.	"	"
267.	"	1623 r.	"	"
268.	"	1624 r.	"	"
269. Talar	"	1627 r.	bez herbu	
270.	"	1627 r.	herb Półkozic	

271.	„	„	1628 r. bez herbu.
272.	„	„	1628 r. herb Półkozic (Polo.)
273.	„	„	1628 r. „ „ (Pol.).
274.	„	„	1629 r. „ „
275.	„	„	1630 r. „ „ (Prus.)
276.	„	„	1630 r. „ „ (Pru).
277.	„	„	1631 r. „ „
278.	Denar litewski		1609 r. herb Wadwicz.
279.	„	„	1612 r. bez herbu.
280.	„	„	1616 r. „ „
281.	Szeląg	„	1617 r. „ „
282.	„	„	1619 r. herb Wadwicz.
283.	„	„	1620 r. „ „
284.	„	„	1621 r. „ „
285.	„	„	1623 r. „ „
286.	„	„	1623 r. „ „ (odmienny).
287.	„	„	1623 r. „ „ (odmienny).
288.	„	„	1624 r. „ „
289.	„	„	1624 r. bez herbu.
290.	„	„	1625 r. „ „
291.	„	„	1626 r. herb Wadwicz.
292.	„	„	1627 r. „ „
293.	Grosz	„	1625 r. „ „
294.	„	„	1626 r. „ „
295.	„	„	1627 r. „ „
296.	Trojak	„	1596 r. herb Sas.
297.	Szeląg gdański		1613 r.
298.	Grosz	„	1626 r.
299.	„	„	1627 r.
300.	„	„	1630 r.
301.	Ort	„	1613 r.
302.	„	„	1615 r.
303.	„	„	1616 r.
304.	„	„	1617 r.
305.	„	„	1618 r.
306.	„	„	1623 r.
307.	„	„	1624 r.
308.	„	„	1625 r.
309.	Szeląg rygski bez daty.		
310.	„	„	1592 r.
311.	„	„	1595 r.
312.	„	„	1597 r.
313.	„	„	1598 r.
314.	„	„	1599 r.
315.	„	„	1600 r.
316.	„	„	1601 r.

317. „ „ 1602 r.
318. „ „ 1605 r.
319. „ „ 1610 r.
320. „ „ 1611 r.
321. „ „ 1612 r.
322. „ „ 1617 r.
323. „ „ 1618 r.
324. „ „ 1620 r.
325. „ „ 1621 r.
326. „ „ 1623 r.
327. Trojak „ 1589 r.
328. „ „ 1590 r.
329. „ „ 1591 r.
330. „ „ 1592 r.
331. „ „ 1593 r.
332. „ „ 1594 r.
333. „ „ 1595 r.
334. „ „ 1596 r.
335. „ „ 1597 r.
336. „ „ 1598 r.

337. Trojak bydgoski 1598 r. herb Lewart i głoska B.

338. Denar poznański bez daty.

339—340. Ternary łobżenickie 1627 r. (Dwa równe stęple)

341. Trojak 1597 r. (Po ogłoszeniu się królem Szwecyi.)

342. Trojak 1598 r. (Po ogłoszeniu się królem Szwecyi)

343. Szóstak 1597 r. (Po ogłoszeniu się królem Szwecyi)

WŁADYSŁAW IV 1632—1648 R.

344. Talar koronny 1634 r. herb Sas.

345. Dukat gdański 1648 r.

346. Talar toruński 1638 r.

347. Półtorak rygski 1635 r.

JAN KAZIMIERZ 1648—1668 R.

348. Szeląg koronny 1660 r. (Z głoskami F. L. D.)

349. „ „ 1660 r. (bez głosek)

350. „ „ 1661 r.

352. „ „ 1663 r.

353. „ „ 1664 r. (stępel większy)

354. „ „ 1665 r.

355. „ „ 1666 r.

356. Podwójny szeląg koronny 1650 r.

357. „ „ „ 1650 r. (stępel odmienny)

358.	Grosz	„	1650 r. herb Wieniawa
359.	Grosz	„	1651 r. „ „
360.	Trojak	„	1662 r. „ „
361.	Szóstak	„	1659 r. herb Ślepowron.
262.	„	„	1660 r. bez her. lit. T.L.B.
363.	„	„	1661 r. bez herbu i liter.
364.	Szóstak koronny	1661 r.	herb Ślepowron i lit. F.L.B.
365.	„	1661 r.	„ „ i lit. T. T.
366.	„	1661 r.	„ „ i lit. C. B. A.
367.	„	1662 r.	„ „ i lit. T. T.
368.	„	1662 r.	„ „ i lit. A. T.
369.	„	1663 r.	„ „ i lit. A. T.
370.	„	1664 r.	„ „ bez liter
371.	„	1665 r.	„ „ i lit. T. A.
372.	„	1666 r.	„ „ i lit. A. T.
373.	„	1667 r.	„ „ i lit. T.L.B.
374.	„	1668 r.	bez herbu, lit. T. L. B.
375.	Ort	„	1651 r. herb Wieniawa.
376.	„	„	1657 r. „ „
377.	„	„	1658 r. „ „
378.	„	„	1660 r. herb Ślepowron.
379.	„	„	1663 r. „ „
380.	„	„	1668 r. „ „
381.	Tymf	„	1663 r.
382.	„	„	1663 r.
382.	„	„	1663 r. (korona odmienna).
383.	„	„	1664 r.
384.	„	„	1665 r.
385.	Szeląg litewski	1652 r.	
386.	„	„	1653 r.
387.	„	„	1660 r.
388.	„	„	1661 r.
389.	„	„	1663 r.
390.	„	„	1664 r.
391.	„	„	1665 r.
392.	„	„	1666 r.
393.	„	„	1666 r. (z głową jelenia)
394.	„	„	1667 r.
395.	Szóstak	„	1660 r. herb Kryszpin
396.	„	„	1665 r. „ „
397.	Ort	„	1663 r. herb Kryszpin
398.	Szeląg gdański	1667 r.	
399.	Ort	„	1656 r.
400.	„	„	1660 r.
401.	„	„	1661 r.
402.	„	„	1662 r.
403.	Talar	„	1649 r.

DK

404. Szelaḡ toruński 1668 r.
405. Ort toruński 1655 r.
406. Ort toruński 1662 r.
407. Szelaḡ ryḡski bez daty.
-

JAN III SOBIESKI 1674—1696 R.

408. Szōstak koronny 1678 r. herb Leliwa.
409. „ „ 1679 r. „ „
410. „ „ 1679 r. „ „ (na odw. str. T.L.B.)
411. „ „ 1680 r. „ „
412. „ „ 1681 r. „ „
413. „ „ 1682 r. „ „
414. „ „ 1683 r. „ „
415. „ „ 1683 r. „ „ na głowie korona
416. „ „ 1684 r. herb Jelita
417. „ „ 1684 r. „ „ na głowie korona
418. Ort 1677 r. herb Leliwa.
-

AUGUST II 1696—1733 R.

419. Denar. koronny 1720 r.
420. „ „ 1722 r.
421. Ternar „ 1700 r.
422. „ „ 1732 r.
423. Szōstak „ 1702 r.
424. „ „ 1706 r.
425. 2-3 Talara „ 1706 r.
426. „ „ 1725 r.
427. Talar 1720 r.
-

AUGUST III 1733—1763 R.

428. Denar koronny 1733 r.
429. „ „ 1746 r.
430. „ „ 1752 r.
431. Szelaḡ „ 1749 r.
432. „ „ 1750 r.
433. „ „ 1751 r.
434. „ „ 1752 r.
435. „ „ 1753 r.
436. „ „ 1754 r.
437. „ „ 1755 r.
- 015

438.	Grosz	„	1754 r. z głoską H.
439.	„	„	1754 r. bez głoski.
440.	„	„	1755 r. z głoską H.
441.	„	„	1755 r. z liczbą 3.
442.	Półtorak	„	1743 r.
443.	„	„	1753 r. (odmienny).
444.	1-48 Talar.	„	1756 r.
445.	„	„	1763 r.
446.	1-24 „	„	1760 r.
447.	„ „	„	1763 r. (z głoskami E. D. C.)
448.	„ „	„	1763 r. (z głoskami T. W. O. F.)
449.	Trojak	„	1754 r.
450.	Szóstak	„	1754 r. (z głoskami E. C.)
451.	„	„	1755 r.
452.	„	„	1756 r.
453.	„	„	1763 r. (z głoskami F. W. O. F.)
454.	„	„	1763 r. (z głoskami E. D. C.)
455.	Tymf	„	1753 r. (z głoską T.)
456.	8 Groszy	„	1753 r.
457.	Ort	„	1753 r.
458.	„	„	1754 r.
459.	„	„	1755 r.
460.	„	„	1755 r. (odmienna korona).
461.	„	„	1755 r. (odmienna korona).
462.	„	„	1756 r.
463.	1-3 Talara	„	1754 r.
464.	2-3 Talara	„	1763 r.
465.	Talar	„	1755 r.
466.	Szeląg gdański	„	1753 r.
467.	Szeląg	„	1754 r.
468.	Trojak	„	1755 r.
469.	„	„	1758 r.
470.	„	„	1763 r.
471.	Szóstak	„	1761 r.
472.	„	„	1762 r.
473.	„	„	1763 r.
474.	Ort (16 groszy)	gdańskie	1762 r.
475.	„ „ „	„	1763 r.
476.	Szeląg toruński	„	1760 r.
477.	„	„	1761 r.
478.	„	„	1762 r.
479.	Trojak	„	1763 r.
480.	Szeląg elbląski	„	1763 r.

STANISŁAW AUGUST 1764—1795 R.

481.	Szeląg koronny	1768 r.
482.	Półgrosz „	1767 r.
483.	„ „	1768 r.
484.	„ „	1775 r.
485.	„ „	1780 r.
486.	Grosz „	1765 r.
487.	„ „	1766 r.
488.	„ „	1767 r.
489.	„ „	1768 r.
490.	„ „	1775 r.
491.	„ „	1776 r.
492.	„ „	1777 r. (z głoskami E. B.)
493.	„ „	1777 r. (z głoskami A. P.)
494.	„ „	1779 r.
495.	„ „	1780 r.
496.	„ „	1782 r.
497.	„ „	1784 r.
498.	„ „	1785 r.
499.	„ „	1786 r.
500.	„ „	1787 r.
501.	„ „	1788 r.
502.	„ „	1789 r.
503.	„ „	1790 r.
504.	„ „	1791 r.
505.	„ „	1792 r. (z głoskami M. V.)
506.	„ „	1792 r. (z głoskami E. B.)
507.	„ „	1793 r.
508.	„ „	1794 r.
509.	Trojak „	1765 r. (popiersie w zbroi).
510.	„ „	1766 r. „ „
511.	„ „	1766 r. (zwyczajny).
512.	„ „	1766 r. (odmienny z głoską G.)
513.	„ „	1767 r.
514.	„ „	1768 r.
515.	„ „	1768 r. (odmienny stępel).
516.	„ „	1769 r.
517.	„ „	1769 r. (z głoskami E. B.)
518.	„ „	1770 r.
519.	„ „	1771 r.
520.	„ „	1772 r.
521.	„ „	1773 r.
522.	„ „	1774 r.
523.	„ „	1775 r.
524.	„ „	1778 r.

OK

525.	"	"	1779 r.
526.	"	"	1781 r.
527.	"	"	1784 r.
528.	"	"	1787 r.
529.	"	"	1788 r.
530.	"	"	1789 r.
531.	"	"	1790 r.
532.	"	"	1791 r.
533.	"	"	1792 r. (z głoskami E. B.)
534.	"	"	1792 r. (z głoskami M. V.)
535.	"	"	1794 r.
536.	Grosz srebrny koronny 1766 r.		
537.	"	"	1767 r.
538.	"	"	1768 r.
539.	Dwa grosze w srebrze koronne 1766 r.		
540.	"	"	1767 r.
541.	"	"	1773 r.
542.	"	"	1775 r.
543.	"	"	1786 r.
544.	Czworak koronny 1766 r.		
545.	Czworak koronny 1767 r.		
546.	Ćwierć Talara (8 groszy) koronne 1766 r.		
547.	"	"	1768 r.
548.	Pół Talara (4 Złote) koronne 1768 r.		
549.	"	"	1776 r.
550.	"	"	1783 r.
551.	Talar (8 Złotych) 1766 r.		
552.	"	"	1775 r.
553.	"	"	1784 r.

MONETY POPRAWNE STANISŁAWA AUG.

554.	6 Groszy w miedzi 1794 r. (polski napis)		
555.	"	"	1795 r. (polski napis)
556.	10 Groszy „ „ 1787 r. (napis polski)		
557.	"	"	1788 r. (polski napis)
558.	"	"	1789 r. (polski napis)
559.	"	"	1791 r. (napis polski)
560.	"	"	1792 r. (napis polski)
561.	"	"	1793 r. (napis polski)
562.	Złoty (4 Grosze w srebrze) 1787 r.		
563.	"	"	1788 r.
564.	"	"	1792 r.
565.	"	"	1793 r.
566.	Dwa Złote (8 Groszy) 1787 r.		

567.	„	„	„	„	1789 r.
568.	„	„	„	„	1790 r.
569.	„	„	„	„	1792 r.
570.	„	„	„	„	1794 r.
571.	„	„	„	„	1795 r.
572.	Pół Talara (3 Złote)				1788 r.
573.	Talar (6 Złotych)				1794 r.
574.	„	„	„		1795 r.
575.	Szeląg gdański				1765 r.
576.	Trojak gdański				1766 r.
577.	Czworak gdański				1765 r.
578.	Czworak toruński				1765 r.

015

MONETY WCHODZĄCE W ZAKRES HISTORYI POLSKIEJ.

579. Braktyat krzyżacki (z tarczą i krzyżem).

580.	„	„	„	„
581.	„	„	„	„
582.	„	„	„	„
583.	„	„	„	„

ALBERT, KS. PRUSKI, LENNIK POLSKI.

584.	Szeląg 1530 r.			
585.	Trojak 1535 r.			
586.	„	1534 r.		
587.	„	1537 r.		
588.	„	1538 r.		
589.	„	1539 r.		
590.	„	1540 r.		

015

FR. WILHELM KS. PRUSKI, LENNIK POLSKI.

591.	Szóstak 1674 r.			
592.	„	1682 r.		
593.	„	1683 r.		
594.	„	1684 r.		

015

FRYDERYK III KS. PRUSKI, LENNIK POLSKI.

595.	Szóstak 1693 r.			
596.	Ort.	1698 r.		

015

JERZY WILHELM, MARG. BRAND. LENNIK POLSKI.

597. Szeląg 1626 r.
598. „ 1627 r.
599. „ 1628 r.
600. „ 1629 r.
-

015

GUSTAW ADOLF, KRÓL SZWEDZKI.

601. Szeląg rygski 1625 r.
602. „ „ 1626 r.
603. „ „ 1627 r.
604. „ „ 1628 r.
605. „ „ 1630 r.
606. „ „ 1631 r.
607. „ „ 1632 r.
608. „ „ 1633 r.
609. „ „ 1634 r.
610. Szeląg elbląski 1630 r.
611. „ „ 1632 r.
-

015

KRYSTYNA, KRÓLOWA SZWEDZKA.

612. Szeląg rygski bez daty (Rygi)
613. „ „ bez daty (Rigensis)
614. „ „ 1647 r. (Rig.)
615. „ „ 1647 r. (Livonie)
-

015

KAROL, SYN KRYSTYNY

616. Szeląg rygski bez daty
-

015

FR. KRYSTYAN, KS. KURL. I POL. (SYN AUGUSTA III).

617. Półtorak 1763 r.
618. Trojak, rok zatarty.
619. Czworak, rok zatarty.
620. Talar 1763 r.
-

015

KSAWERY, KS. POLSKI, (SYN AUGUSTA III).

621. 1-3 Talara 1764 r.
622. Talar 1766 r.
-

015

KSIĘSTWO OŚWIECIMSKIE I ZATORSKIE.

MARYA TERESA.

623. 15 Krajcarówka 1777 r. OK
624. 30 Krajcarówka 1775 r.
-

MONETY BITE PRZEZ AUSTRYĘ PO DRUGIM ROZBIORZE

625. Grosz Polski 1794 r. OK
626. Trojak Polski 1794 r.
-

MONETY BITE PRZEZ PRUSY PO TRZECIM ROZBIORZE.

FRYDERYK WILHELM II.

627. Półgrosz 1796 r.
628. „ 1797 r. OK
629. Grosz 1796 r.
630. „ 1797 r. (Z głoską B.)
631. „ 1797 r. (z głoską E.)
632. Trojak 1797 r.
-

WOLNE MIASTO GDAŃSK 1808—1812 R.

633. Szeląg 1808 r. OK
634. Grosz 1809 r.
635. Grosz 1812 r.
-

KSIĘSTWO WARSZAWSKIE 1807—1815 R.

FRYDERYK AUGUST.

636. Grosz 1810 r.
637. „ 1811 r.
638. „ 1812 r.
639. „ 1814 r.
640. Trojak 1810 r.
641. „ 1811 r.
642. „ 1812 r.
643. „ 1813 r.

644.	„	1814 r.	
645.	5 Groszy	1811 r.	
646.	5 Groszy	1812 r.	
647.	10 Groszy	1812 r.	
648.	„ „	1813 r.	
649.	Złoty (1-6 Talara)	1814 r.	OK
650.	Dwa Złote (2-3 Talara)	1810 r.	
651.	„ „ „ „	1812 r.	
652.	„ „ „ „	1813 r.	
653.	„ „ „ „	1814 r.	
654.	Talar	1811 r.	

MONETY BITE W ZAMOŚCIU.

655.	Dwa Złote	1813 r.
656	„ „	1813 r. (stępel większy).

MONETY BITE DLA ZABORÓW PO KONGRESIE
WIEDENSKIM.

PRZEZ PRUSY DLA W. KS. POZNAŃSKIEGO.

FRYDERYK WILHELM III.

657.	Grosz	1816 r. (z głoską A)
658.	„	1816 r. (z głoską B.)
659.	Trojak	1816 r. (z głoską B.)

PRZEZ ROSYĘ DLA KRÓLESTWA POLSKIEGO.

ALEKSANDER I 1815—1825 R.

660.	Grosz	1816 r.
661.	„	1817 r.
662.	„	1822 r.
663.	„	1823 r.
664.	„	1824 r.
665.	„	1825 r.
666.	Trojak	1817 r.
667.	„	1819 r.
668.	5 Groszy	1819 r.
669.	„ „	1823 r.
670.	10 Groszy	1816 r.

671. Złoty	1818 r.
672. „	1824 r.
673. 2 Złote	1816 r.
674. „ „	1817 r.
674. „ „	1817 r.
675. „ „	1818 r.
676. „ „	1819 r.
677. „ „	1820 r.
678. „ „	1821 r.

MIKOŁAJ I 1825—1855 R.

679. Grosz	1828 r.
680. „	1829 r.
681. „	1830 r.
682. „	1831 r.
683. „	1832 r.
684. „	1833 r.
685. „	1834.
686. „	1835 r.
687. „	1836 r.
688. „	1837 r.
689. „	1838 r.
690. „	1839 r.
691. „	1840 r.
692. Trojak	1826 r.
693. „	1827 r.
694. „	1828 r.
695. „	1829 r.
696. „	1830 r.
697. „	1831 r.
698. „	1833 r.
699. „	1836 r.
700. „	1837 r.
701. „	1838 r.
702. „	1840 r.
703. 5 Groszy	1829 r.
704. „ „	1830 r.
705. „ „	1840 r.
706. 10 Groszy	1826 r.
707. „ „	1835 r.
708. „ „	1836 r.
709. „ „	1839 r.
710. „ „	1840 r.
711. Złoty	1828 r.

015

712.	„	1830 r.
713.	„	1832 r.
714.	„	1835 r.
715.	„	1838 r.
716.	„	1839 r.
716.	„	1840 r.
718.	40 Groszy	1844 r.
719.	2 Złote	1830 r.
720.	„ „	1835 r.
721.	„ „	1836 r.
722.	„ „	1839 r.
723.	5 Złotych	1829 r.
724.	„ „	1830 r.
725.	„ „	1832 r.
726.	„ „	1837 r.
727.	„ „	1839 r.
728.	„ „	1841 r.
729.	10 Złotych	1835 r.

015

KRÓLESTWO POLSKIE 1830—1831 R.

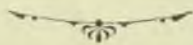
730.	Trojak	1831 r.
731.	10 Groszy	1831 r.
732.	2 Złote	1831 r.
733.	5 Złotych	1831 r.
734.	Dukat	1831 r. (bity w Belgii).

015

WOLNE MIASTO KRAKÓW 1835 R.

735.	5 Groszy	1835 r.
736.	10 Groszy	1835 r.
737.	Złoty	1835 r.

015

WIZERUNKI KRÓLÓW POLSKICH.

1. Wład. Łokietek	1295—1333 R.
2. Kazimierz Wielki	1333—1370 R.
3. Ludwik	1370—1382 R.
4. Jadwiga	1384—1386 R.
5. Władysław Jagiełło	1386—1434 R.
6. Władysław Warneńczyk	1434—1444 R.
7. Kazimierz Jagiellończyk	1447—1492 R.
8. Jan Olbracht	1492—1501 R.
9. Aleksander Jagiellończyk	1501—1506 R.
10. Zygmunt I	1506—1548 R.
11. Zygmunt August	1548—1572 R.
12. Henryk Walezy	1574 R.
13. Stefan Batory	1576—1586 R.
14. Władysław IV	1633—1648 R.
15. Jan Kazimierz	1648—1668 R.
16. Michał Korybut	1669—1673 R.
17. Jan III Sobieski	1674—1696 R.
18. August II	1696—1733 R.
19. August III	1733—1763 R.
20. August II	(mały wizerunek)
21. August III	„ „
22. Stanisław Aug.	„ „

M E D A L E .

MEDALE KRÓLÓW POLSKICH.

1. Władysław IV. Odlew medalu bitego na cześć króla przez miasto Gdańsk 1645 r.
2. Jan III Sobieski. Medal srebrny, na pamiątkę oswobodzenia Wiednia, bity przez miasto Wiedeń 1683 r.
3. Jan III Sobieski, Medal z metalu mieszanego na pamiątkę dwóchsetnej rocznicy oswobodzenia Wiednia, bity przez miasto Kraków 1883 r.
4. August III. Medal srebrny, koronacyjny 1734 r.
5. August III. Medal srebrny na pamiątkę wyjścia starszej córki za mąż, bity 1741 r.
6. August III. Medal srebrny, na tę samą pamiątkę, ale mniejszy, 1741 r.
7. August III. Medal srebrny, na tę samą pamiątkę, ale jeszcze mniejszy 1741 r.
8. Stanisław August. Medal srebrny, koronacyjny 1764 r.
9. Stanisław August. Medal brązowy koronacyjny 1764 r.
10. Aleksander I. Medal złoty na pamiątkę otwarcia pierwszego Sejmu w Warszawie, bity w Warszawie 1818 r.
11. Aleksander I. Medal srebrny na pamiątkę śmierci Aleksandra I-go bity w Warszawie 1826 r.

MEDALE PAMIĄTEK OBCHODÓW NARODOWYCH.

12. Medal brązowy, na cześć Powstania Listopadowego, bity w Belgii 1833 r.
13. Medal cynowy, na cześć poległych bohaterów 1830—1831 r., bity w Londynie 1833 r.
14. Karytura żelazna, na szykanę rzezi Galicyjskiej, bita w Paryżu 1846 r.
15. Medal z metalu mieszanego, na pamiątkę Manifestacji w Horodle 1861 r.
16. Medal cynowy, na pamiątkę uwłaszczenia włościan, bity przez Rząd Narodowy Polski w Warszawie 1863 r.

17. Medal cynowy na pamiątkę Powstania Polski w 1863 r.
 18. Medal bronzowy, na pamiątkę Trzechsetniej Rocznic Unii Polski, Litwy i Rusi 1869 r.
 19. Medal bronzowy na pamiątkę 50-ej rocznicy Powstania Listopadowego, bity 1880 r.
 20. Medal bronzowy na pamiątkę 50-tej rocznicy Powstania Listopadowego, bity przez Muzeum Narodowe w Rapperswyllu 1880 r.
 21. Medal cynowy na pamiątkę 50-ej rocznicy Powstania Listopadowego, bity przez Polaków Nowym Yorku 1880 r.
 22. Medal bronzowy na pamiątkę setnej rocznicy Konstytucji 3 Maja, bity w Warszawie 1891 r.
 23. Medal srebrny, na pamiątkę setnej rocznicy Konstytucji 3 Maja, bity w Ameryce 1891 r.
 24. Medal mosiężny na pamiątkę setnej rocznicy Konstytucji 3 Maja, bity w Ameryce 1891 r.
 25. Medal mosiężny na pamiątkę setnej rocznicy Konstytucji 3 Maja, bity w Ameryce 1891 r.
 26. Medal mosiężny na pamiątkę setnej rocznicy bitwy pod Racławicami 1894 r.
 27. Medal bronzowy, na pamiątkę setnej rocznicy Powstania Kościuszkowskiego, bity w Warszawie 1894 r.
 28. Medal srebrny, na pamiątkę setnej rocznicy Powstania Kościuszkowskiego bity w Ameryce 1894 r.
- Medal mosiężny na pamiątkę 500-ej rocznicy bitwy pod Grunwaldem, bity w Nowym Yorku 1910.

MEDALE RÓŻNE.

29. Inocenty XI. papież, odlew cyzelowanyz medalu bitego na pamiątkę zwycięstwa pod Parkanami.
30. Poniatowski Ks. Józef, odlew żelazny z medalu bitego w Paryżu na pamiątkę jego zgonu 1813 r.
31. Krasiński Winc. hr., odlew żelazny z medalu bitego w Paryżu, na cześć generała 1814 r.
32. Czartoryski Ad. Jerzy ks. Medal cynowy na pamiątkę śmierci, bity staraniem szkoły kadetów w Warszawie.
33. Fergusen Robert, członek parlamentu angielskiego. Medal bronzowy, bity za prace położone dla Polski, przez komitet narodowo demokratyczny w Paryżu 1833 r.

34. Fijałkowski X. Antoni, arcybiskup warszawski, medal z nowego srebra, na pamiątkę zgonu arcybiskupa.
35. Mielżyński Seweryn hr. Medal brązowy na pamiątkę jego zgonu.
36. Smolka Franciszek. Medal brązowy bity w dowód czci rodaków za prace dla Ojczyzny od r.1848 do 1888.
37. Medalik złoty w oprawie złotej, poświęcony pamięci Tadeusza Kościuszki, bity 1820 r.
38. Medal brązowy na pamiątkę powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie 1904 r.

OK

MONETY I MEDALE INNYCH PAŃSTW I NARODÓW

znajdujące się w Muzeum Związku Nar. Pol.

ANGLIA, KRÓLESTWO.

GEORGE II. (JERZY II).

1. Cent	1738 r.
2. „	1762 r.

GEORGE III. (JERZY III)

3. Cent	1777 r.
4. „	1799 r.
5. „	1806 r.
6. Shilling	1820 r.
7. Cent	1813 r. (bity dla kol. Enequabo i Damary)

GEORGE IV (JERZY IV).

8. 2 Cents	1826.
9. 2 Shillings	1826r. (połączany).

WIKTORYA.

10. Pół centa	1862 r.
11. „ „	1875 r.
12. Cent	1859 r.
13. „	1861 r.
14. „	1862 r.
15. „	1864 r.
16. „	1865 r.
17. „	1870 r.
18. „	1876 r.
19. „	1877 r.
20. „	1878 r.
21. „	1882 r.
22. „	1884 r.

23.	„	1885 r.				
24.	„	1886 r.				
25.	„	1888 r.				
26.	„	1890 r.				
27.	„	1891 r.				
28.	„	1893 r.				
29.	„	1897 r.				
30.	Penny	1853 r.				
31.	„	1860 r.				
32.	„	1861 r.				
33.	„	1862 r.				
34.	„	1866 r.				
35.	„	1874 r.				
36.	„	1875 r.				
37.	„	1876 r.				
38.	„	1891 r.				
39.	4 Cents	1848 r.				
40.	5 Cents	1872 r.				
41.	„ „	1874 r.				
42.	„ „	1881 r.				
43.	20 Cents	1881 r.				
44.	Shilling	1881 r.				
45.	50 Cents	bez daty.				
46.	„ „	1885 r.				
47.	Cent	1872 r.	(bity dla	New	Foundland)	
48.	„	1876 r.	„ „	„	„	
49.	„	1880 r.	„ „	„	„	
50.	„	1885 r.	„ „	„	„	
51.	„	1894 r.	„ „	„	„	
52.	Cent	1861 r.	(bity dla	kolonii	Nova Scotia)	
53.	„	1864 r.	„ „	„	„	
54.	Cent	1864 r.	(bity dla	kolonii	New Brunswick)	
55.	Cent	1871 r.	(bity dla	wyspy	ks. Edwarda)	
56.	Pół Penny	1888 r.	(bity dla	wyspy	Jamajka)	
57.	3 Penny	1899 r.	(bity dla	Indyi)		
58.	6 Penny	1900 r.	„ „	„		
59.	Penny	1898 r.	„ „	„		

EDWARD VII.

60.	Pół Penny	1902 r.
61.	Penny	1906 r.

ANHALT; KSIĘSTWO.

62.	Pfennig	1867 r.
-----	---------	---------

AUSTRYA; CESARSTWO.

LEOPOLD I.

63. 3 Krajcarówka 1686 r.

FRANCISZEK I.

64. 20 Krajcarów 1765 r.

65. Talar 1748 r. bity na pamiątkę zawarcia
pokoju westfalskiego.

MARYA TERESA.

66. Pół krajcara 1749 r.

67. Krajcar 1763 r.

68. „ 1765 r.

69. „ 1775 r.

JÓZEF II.

70. Półkrajcar 1776 r.

71. 20 krajcarów 1778 r.

72. „ „ 1783 r.

73. „ „ 1784 r.

74. „ „ 1787 r.

FRANCISZEK II.

75. Pół krajcara 1816 r.

76. Krajcar 1800 r.

77. „ 1812 r.

78. „ 1816 r.

79. 3 krajcary 1800 r.

80. 6 krajcarów 1800 r.

81. 15 krajcarów 1807 r.

82. 30 krajcarów 1807 r.

83. 20 krajcarów w srebrze 1792 r.

84. „ „ „ „ 1795 r.

85. „ „ „ „ 1802 r.

86. „ „ „ „ 1803 r.

87. „ „ „ „ 1804 r.

88. „ „ „ „ 1806 r.

89. „ „ „ „ 1809 r.

90. „ „ „ „ 1810 r.

91. „ „ „ „ 1815 r.

92.	"	"	"	"	1818 r.
93.	"	"	"	"	1819 r.
94.	"	"	"	"	1822 r.
95.	"	"	"	"	1823 r.
96.	"	"	"	"	1826 r.
97.	"	"	"	"	1827 r.
98.	"	"	"	"	1828 r.
99.	"	"	"	"	1830 r.
100.	"	"	"	"	1831 r.
101.	"	"	"	"	1832 r.
102.	Gulden				1815 r.

FERDYNAND I.

103.	20 krajcarów	1837 r.
104.	"	1838 r.
105.	"	1839 r.

FRANCISZEK JÓZEF I.

106.	1-4 krajcara	1851 r.
107.	5-10 krajcara	1860 r.
108.	"	1864 r.
109.	"	1881 r.
110.	"	1885 r.
111.	Krajcar	1851 r.
112.	"	1859 r.
113.	"	1860 r.
114.	"	1881 r.
115.	"	1885 r.
116.	5 krajcarów	1859 r.
117.	6 krajcarów	1849 r.
118.	10 krajcarów	1869 r.
119.	"	1872 r.
120.	20 krajcarów	1869 r.
121.	"	1870 r.
122.	Floryn	1859 r.
123.	Heller (Halerz)	1893 r.
124.	"	1894 r.
125.	"	1895 r.
126.	"	1897 r.
127.	2 Hellery	1893 r.
128.	"	1894 r.
129.	"	1895 r.

130. „ „	1896 r.
131. „ „	1897 r.
132. „ „	1899 r.
133. 10 Hellerów	1893 r.
134. „ „	1895 r.
135. 20 Hellerów	1893 r.
136. „ „	1894 r.
137. „ „	1907 r.
138. Korona	1894 r.
139. 5 Koron	1900 r.

ARGENTYNA; REPUBLIKA.

140. 10 Centavos	1898 r.
------------------	---------

BAWARYA; KRÓLESTWO.

MAKSYMILIAN JÓZEF.

141. 20 krajcarów	1764 r.
142. Talar	1765 r.

LUDWIK II.

143. 1 Pfenning	1866 r.
144. 2 Pfennig	1864 r.

W. KSIĘSTWO BADEŃSKIE.

LEOPOLD.

145. Kreuzer	1828 r.
146. „	1849 r.

FRYDERYK.

147. Kreuzer	1870 r.
--------------	---------

BELGIA; KRÓLESTWO.

LEOPOLD I.

148. Cents	rok zatarty.
149. 2 Cents	1835 r.

150. „ „	1853 r.
151. „ „	1863 r.
152. „ „	1864 r.
153. 5 Cents	1848 r. (z miedzi)
154. „ „	1850 r. „ „
155. „ „	1856 r. „ „
156. 10 Cents	1832 r. „ „
157. 5 Cents	1861 r. (z niklu)
158. „ „	1863 r. „ „
159. „ „	1864 r. „ „
160. 10 Cents	1861 r. „ „
161. „ „	1862 r. „ „

LEOPOLD II.

162 Cents	1878 r.
163. 2 Cents	1865 r.
164. „ „	1870 r.
165. „ „	1874 r.
166. „ „	1876 r.
167. „ „	1905 r.
168. 5 Cents	1898 r.
169. „ „	1900 r.
170. „ „	1902 r.
171. „ „	1904 r.
172. „ „	1905 r.
173. „ „	1906 r.
174. 10 Cents	1894 r.
175. „ „	1895 r.
176. „ „	1898 r.
177. „ „	1902 r.
178. „ „	1903 r.
179. „ „	1904 r.
180. „ „	1905 r.

BERNBURG; KSIĘSTWO.

181. Szóstak (4 Groschen)	1696 r.
---------------------------	---------

BRANDENBURG; MARCHIA.

ALEKSANDER.

182. 20 krajcarów	1763 r.
-------------------	---------

BRAZYLIA; CESARSTWO.

PIOTR I.

183. 40 Reis	1828 r.
--------------	---------

BRAZYLIA; REPUBLIKA.

184. 20 Reis	1889 r.
185. 100 Reis ..	1889 r.

BULGARYA; KRÓLESTWO.

186. 2 Stotniki	1901 r.
187. 20 Stotników	1888 r.
188. 50 Stotników	1883 r.

KANADA; DOMINIUM.

WIKTORYA.

189. Cent	1881 r.
190. „	1890 r.
191. „	1891 r.
192. „	1893 r.
193. „	1896 r.
194. „	1899 r.
195. „	1901 r.
196. 5 Cents	1882 r.

EDWARD VII.

197. Cent	1902 r.
198. „	1903 r.

MONETY PRYWATNYCH PRZEDSIĘBIORSTW.

BANK WYŻSZY W KANADZIE.

199. 1/2 Penny	1850 r.
200. „ „	1852 r.
201. „ „	1854 r.

BANK W MONTREALU (KANADA).

202. 1/2 Penny	1844 r.
----------------	---------

BANK TOKEN. (KANADA).

203. $\frac{1}{2}$ Penny 1837 r.

BANK LUDOWY W MONTREALU. (KANADA).

204. Sou bez daty.

CHINY; CESARSTWO.

205. Pieniądz

206. " odmienny

207. " "

208. " "

209. " "

210. " "

211. " "

CHILI; REPUBLIKA.

212. 20 Cents 1892 r.

COLUMBIA; REPUBLIKA.

213. Medellin 1889 r.

COSTA RICA; REPUBLIKA.

214. 50 Centaris 1890 r.

CUBA; REPUBLIKA.

215. Pieniądz za panowania Hiszpanii.

216. Medal wolności 1897 r.

CZARNOGÓRA; KRÓLESTWO.

MIKOŁAJ I.

217. 10 Paro 1899 r.

DANIA; KRÓLESTWO.

CHRYSTYAN VII.

218. Shilling 1771 r.

FRYDERYK VII.

219. Shilling	1856 r.
220. 4 Shilling	1859 r.

CHRYSTYAN IX.

221. Shilling	1870 r.
222. Ore	1875 r.
223. „	1878 r.
224. 2 Ore	1874 r.
225. „ „	1883 r.
226. 5 Ore	1874 r.
227. 10 Ore	1874 r.
228. „ „	1876 r.
229. 25 Ore	1874 r.

FRANCYA; KRÓLESTWO.

LUDWIK XV.

230. Sous	1729 r.
-----------	---------

LUDWIK XVI.

231. Sous	1784 r.
-----------	---------

FRANCYA; CESARSTWO.

NAPOLEON I.

232. 10 Centimes	1808 r.
233. $\frac{1}{2}$ Franc	1811 r.
234. 5 Francs	1811 r.

NAPOLEON III.

235. 2 Centimes	1856 r.
236. 5 Centimes	1854 r.
237. „ „	1855 r.
238. „ „	1856 r.
239. „ „	1861 r.
240. „ „	1864 r.
241. 10 Centimes	1853 r.
242. „ „	1854 r.

243.	„ „	1855 r.
244.	„ „	1857 r.
245.	„ „	1863 r.
246.	20 Centimes	1860 r.
247.	50 Centimes	1866 r.
248.	Franc	1857 r.
249.	„	1866 r.

FRANCYA; REPUBLIKA.

250.	5 Centimes	1875 r.
251.	„ „	1876 r.
252.	10 Centimes	1872 r.
253.	„ „	1873 r.
254.	„ „	1898 r.
255.	„ „	1890 r.
256.	50 Centimes	1871 r.

FRANCYA; DLA REPUBLIKI DOMINGO.

257.	2½ Centavos	1888 r.
258.	5 Centavos	1891 r.
259.	10 Centavos	1891 r.

GUERNESEY.

260.	2 Doubles	1858 r.
------	-----------	---------

KRÓLESTWO HANOWERSKIE.

JERZY I.

261.	Pfennig	1794 r.
262.	1-12 Talara	1766 r.

JERZY II.

263.	2 Pfennige	1855 r.
------	------------	---------

HAYTI; REPUBLIKA.

264.	25 Cent bez daty.
------	-------------------

HESSEN; KSIĘSTWO.

265.	Kreuzer	1808 r.
266.	3 Heller	1846 r.

HESSEN NASSAU; KSIĘSTWO.

267. 60 część Grzywny kol. — rok wytarty.

HISZPANIA; KRÓLESTWO.

FILIP III.

268. 20 Reales 1626 r.

KAROL III.

269. 4 Reales 1782 r.

270. 6 Reales 1766 r.

271. 10 Reales 1784 r.

272. " " 1785 r.

273. " " 1786 r.

KAROL IV.

274. 10 Reales .. 1804 r.

FERDYNAND VII.

275. 10 Reales 1821 r.

IZABELLA.

276. 10 Reales 1864 r.

WIKTOR AMADEUSZ.

277. 2 Centimos 1870_Ir.

ALFONS XII.

278. 5 Centimos 1877 r.

JAPONIA; CESARSTWO.

MIKADO.

279. ½ Sen.

280. 5 Sen.

281. Sen.

282. 10 Sen.

283. 20 Sen.

284. 25 Sen.

285. 50 Sen.

LUKSEMBURG; W. KSIĘSTWO.

286. 5 Centimes 1854 r.

MEKLENBURG; KSIĘSTWO.

ADOLF FRYDERYK.

287. 1 Pfenning 1769 r.

FRYDERYK FRANCISZEK.

288. 3 Pfennigi rok wytarty.

289. „ „ 1863 r.

290. „ „ 1864 r.

MEKSYK; REPUBLIKA.

291. Centavo 1886 r. w miedzi

292. „ „ 1893 r. „ „

293. „ „ 1883 r. w niklu

294. „ „ 1901 r. w miedzi poprawny

295. 5 Centavo 1870 r.

296. 10 Centavo 1881 r.

297. „ „ 1887 r.

298. „ „ 1888 r.

299. 25 Centavo 1886 r.

300. 50 Centavo 1883 r.

301. Talar 1892 r.

HOLANDYA; KRÓLESTWO.

WILHELM III.

302. $\frac{1}{2}$ Centa 1884 r.

303. „ „ 1885 r.

304. Cent 1878 r.

305. „ „ 1880 r.

306. „ „ 1883 r.

307. „ „ 1884 r.

308. „ „ 1898 r.

309. $2\frac{1}{2}$ Centa 1881 r.

310. „ „ 1884 r.

311. „ „ 1886 r.

312. 10 Cents 1885 r.

313. 25 Cents	1892 r.
314. Gulden	1866 r.
315. Cent	1857 r. (bity dla posiadł. indyjs.).

NIEMCY; CESARSTWO.

WILHELM I.

316. 1 Pfennig	1874 r.
317. „ „	1875 r.
318. „ „	1876 r.
319. 2 Pfennig	1873 r.
320. „ „	1874 r.
321. „ „	1875 r.
322. „ „	1876 r.
323. 5 Ffenning	1874 r.
324. „ „	1875 r.
325. „ „	1876 r.
326. 10 Pfennige	1873 r.
327. „ „	1875 r.
328. „ „	1876 r.
329. 20 Pfennige	1876 r.
330. 50 Pfennige	1875 r.
331. „ „	1876 r.
332. „ „	1877 r.

WILHELM II.

333. 1 Pfennig	1887 r.
334. „ „	1889 r.
335. „ „	1890 r.
336. „ „	1892 r.
337. „ „	1905 r.
338. 5 Pfennige	1889 r.
339. „ „	1903 r.
340. 10 Pfennige	1899 r.
341. 20 Pfennige	1890 r.
342. „ „	1895 r.

NORWEGIA; KRÓLESTWO.

FRYDERYK V.

343. 1 Guteffen	1760 r.
344. Dukat	1761 r.

OLDENBURG; W. KSIĘSTWO.

345. Grosz 1858 r.

PAPIEZKIE.

PIUS IX.

346. Soldo 1867 r.
347. 2 Soldo 1867 r.
348. 5 Soldo 1867 r.
349. 10 Soldo 1869 r.
350. Lira 1866 r.

PERU; REPUBLIKA.

351. 1 Centavo 1877 r.

PORTUGALIA; KRÓLESTWO.

LUDWIK I.

352. 20 Reis 1882 r.
353. „ „ 1883 r.

PRUSY; KRÓLESTWO.

FRYDERYK II.

354. Półtorak 1779 r.
355. „ 1780 r.
356. „ 1782 r.
357. 1-48 Talara 1777 r.
258. 1-24 Talara 1782 r.
359. „ „ 1783 r.
360. Szóstak (4 Grosze) 1757 r.
361. „ „ 1776 r.
362. 1-3 Talara „ 1784 r.

FRYDERYK WILHELM II.

363. 1 Schilling 1790 r.

FRYDERYK WILHELM III.

364. 1 Schilling 1805 r.
365. „ 1810 r.
366. 1 Pfénning 1823 r.
367. 3 Pfénninge 1832 r.

368.	Szóstak (4 grosze)	1804 r.
369.	" " "	1805 r.
370.	" " "	1806 r.
371.	" " "	1811 r.
372.	" " "	1812 r.
373.	" " "	1817 r.
374.	" " "	1823 r.
375.	1-3 Talara	1802 r.

FRYDERYK WILHELM IV.

376.	1 Pfenning	1844 r.
377.	" "	1847 r.
378.	2 Pfenninge	1848 r.
379.	$\frac{1}{2}$ Grosz w srebrze	1847 r.
380.	$2\frac{1}{2}$ Grosza	1843 r.

WILHELM I.

381.	1 Pfenning	1867 r.
382.	" "	1871 r.
383.	2 Pfenninge	1864 r.
384.	" "	1867 r.
385.	3 Pfenninge	1860 r.
386.	" "	1861 r.
387.	" "	1863 r.
388.	" "	1865 r.
389.	" "	1867 r.
390.	" "	1871 r.
391.	4 Pfenninge	1863 r.
392.	" "	1868 r.
393.	$\frac{1}{2}$ Grosz	1867 r.
394.	Grosz	1868 r.
395.	$2\frac{1}{2}$ Grosz	1868 r.

ROSYA; CESARSTWO.

ANNA IWANÓWNA.

396.	Kopiejka	1731 r.
397.	" "	1737 r.
398.	" "	1739 r.

ELŻBIETA.

399. Kopiejka 1746 r.

KATARZYNA II.

400. 5 Kopiejek 1781 r.

401. „ „ 1786 r.

402. 25 kopiejek rok zatarty.

PAWEŁ I.

403. Kopiejka 1798 r.

404. 2 kopiejki 1798 r.

ALEKSANDER I.

405. Dzienieżka 1812 r.

406. 2 kopiejki 1812 r.

407. 5 kopiejek 1802 r.

408. 20 kopiejek 1823 r.

409. Rubel 1812 r. (falsyfikat)

MIKOŁAJ I.

410. Dzienieżka 1852 r.

411. „ 1853 r.

412. Kopiejka 1831 r.

413. „ 1853 r.

414. 2 kopiejki 1844 r.

415. „ „ 1852 r.

416. „ „ 1855 r.

417. 3 kopiejki 1844 r.

418. 5 kopiejek 1827 r.

419. 10 kopiejek 1848 r.

420. 25 kopiejek 1855 r.

421. Rubel 1828 r.

ALEKSANDER II.

422. $\frac{1}{4}$ kopiejki 1870 r.

423. „ „ 1876 r.

424. $\frac{1}{2}$ kopiejki 1878 r.

425. „ „ 1882 r.

426. Dzienieżka 1858 r.

427. „ 1861 r.

428. „ 1862 r.

429. „ 1863 r.

430. Kopiejka	1862 r.
431. „	1874 r.
432. „	1875 r.
433. „	1878 r.
434. „	1879 r.
435. „	1882 r.
436. 2 kopiejki	1868 r.
437. „ „	1870 r.
438. „ „	1875 r.
439. „ „	1876 r.
440. „ „	1879 r.
441. „ „	1880 r.
442. „ „	1883 r.
443. 3 kopiejki	1869 r.
444. „ „	1876 r.
445. „ „	1877 r.
446. 5 kopiejek	1859 r.
447. „ „	1869 r.
448. „ „	1872 r.
449. „ „	1878 r.
450. „ „	1880 r.
451. 5 kopiejek w srebrze	1882 r.
452. 10 kopiejek	1856 r.
453. „ „	1861 r.
454. „ „	1865 r.
455. „ „	1869 r.
466. 15 kopiejek	1861 r.
457. „ „	1865 r.
458. 20 kopiejek	1863 r.
459. „ „	1871 r.
460. „ „	1877 r.
461. „ „	1879 r.
462. Poyszka	1862 r. (dla Finlandyi).
463. 5 Pennia	1867 r. „ „
464. 10 Pennia	1867 r. „ „
465. 50 Pennia	1866 r.

ALEKSANDER III.

466. $\frac{1}{4}$ kopiejki	1887 r.
467. $\frac{1}{2}$ kopiejki	1885 r.
468. „ „	1887 r.
469. „ „	1888 r.
470. „ „	1889 r.
471. „ „	1892 r.

472.	Kopiejka	1885 r.
473.	„	1889 r.
474.	„	1891 r.
475.	„	1892 r.
476.	„	1895 r.
477.	2 kopiejki	1885 r.
478.	„ „	1893 r.
479.	„ „	1895 r.
480.	3 kopiejki	1892 r.
481.	„ „	1894 r.
482.	5 kopiejek	1886 r.
483.	„ „	1888 r.
484.	„ „	1890 r.
485.	20 kopiejek	1893 r.

486.	10 Pennia	1891 r. (dla Finlandyi)
------	-----------	-------------------------

MIKOŁAJ II.

487.	1/2 kopiejki	1897 r.
488.	„ „	1899 r.
489.	Kopiejka	1897 r.
490.	„	1899 r.
491.	„	1900 r.
492.	„	1903 r.
493.	„	1904 r.
494.	5 kopiejek	1902 r.
495.	25 kopiejek	1896 r.

RUDOLFSTADT, KSIĘSTWO.

496.	1.5 Talara	rok wytarty
------	------------	-------------

RUMUNIA, KRÓLESTWO.

497.	2 Lei	1872 r.
------	-------	---------

CESARSTWO RZYMSKIE.

498.	Trajanus.
------	-----------

SAKSONIA; KSIĘSTWO.

FRYDERYK CHRYSZTYAN

499.	1-12 Talara	1763.
------	-------------	-------

FRYDERYK AUGUST.

500. Pfennig	1776 r.
501. 1-12 Talara	1764 r.
502. Szóstak	1804 r.
503. 2-3 Talara	1800 r.

KRÓLESTWO SASKIE.

FRYDERYK AUGUST.

504. Talar	1825 r.
------------	---------

JOHANN.

505. 5 Pfenninge	1869 r.
506. 2 Grosze	1841 r.
507. 2 Grosze	1844 r.

SACHSEN KOBURG; KSIĘSTWO.

ERNST.

508. 20 Kreuzer	1812 r.
-----------------	---------

SACHSEN MEINNINGEN; KSIĘSTWO.

509. 2 Pfenninge	1868 r.
510. 3 Pfenninge	1840 r.

SCHWARTZBURG SONDERHAUSEN; KSIĘSTWO.

511. 3 Pfenninge	1846 r.
------------------	---------

SARDYNIA; KRÓLESTWO.

KAROL FELIKS.

512. 5 lirów	1828 r.
--------------	---------

AFRYKA POŁUDN. (TRANSVAAL); REPUBLIKA.

KRUEGER, PREZYDENT.

513. 2½ Shillings	1897 r.
-------------------	---------

STANY ZJEDN. P. AM.; REPUBLIKA.

514. ½ Cent	1806 r.
515. „ „	1834 r.

516. Cent	1810 r.
517. „	1812 r.
518. „	1820 r.
519. „	1822 r.
520. „	1825 r.
521. „	1829 r.
522. „	1832 r.
523. „	1834 r.
524. „	1838 r.
525. „	1845 r.
526. „	1846 r.
527. „	1847 r.
528. „	1848 r.
529. „	1850 r.
530. „	1851 r.
531. „	1853 r.
532. „	1854 r.
533. „	1856 r.
534. Cent w niklu	1857 r.
535. „ „ „	1858 r.
536. „ „ „	1862 r.
537. Cent (z głoskami V.D.E.)	1909 r.
538. 2 Cents	1865 r.
539. 3 Cents w srebrze	1852 r.
540. „ „ „ „	1853 r.
541. 3 Cents w niklu	1866 r.
542. „ „ „ „	1871 r.
543. 5 Cents w srebrze	1834 r.
544. „ „ „ „	1854 r.
545. 5 Cents w niklu	1867 r.
546. „ „ „ „	1883 r.
547. 1/2 Dollar	1892 r. (z wystawy Chicag.)
548. „ „	1893 r. „ „ „
549. Dollar w złocie	1859 r.
550. 2 1/2 Dollara w złocie	1860 r.

MONETY PRYWATNE BITE PODCZAS WOJNY DOMOWEJ
W STANACH ZJEDN. AM. PÓŁN.

551. Cent 1863 r. (z Waszyngtonem na koniu)
552. „ 1863 r. (z popiersiem Waszyngtona)
553. „ 1863 r. (z popiersiem Wuja Sama)

SZWAJCARYA; REPUBLIKA.

554. Cent	1853 r.
555. 2 Cents	1851 r.
556. „ „	1879 r.
557. 5 Cents	1882 r.
558. „ „	1888 r.
559. „ „	1892 r.
560. „ „	1893 r.
561. 10 Cents	1883 r.
562. „ „	1884 r.
563. 20 Cents	1883 r.
564. „ „	1884 r.
565. „ „	1885 r.

SZWECYA; KRÓLESTWO.

KAROL XI.

566. Ore.	1666 r.
-----------	---------

OSKAR I.

567. 12 Ore	1845 r.
-------------	---------

KAROL XV.

568. $\frac{1}{2}$ Shilling	1867 r.
569. Ore.	1867 r.
570. 3 Shilling	1869 r.

OSKAR II.

571. Ore.	1875 r.
572. „	1876 r.
573. „	1877 r.
574. „	1878 r.
575. „	1884 r.
576. „	1885 r.
577. „	1891 r.
578. 2 Ore.	1873 r.
579. „ „	1874 r.
580. „ „	1876 r.
581. „ „	1877 r.
582. „ „	1879 r.
583. „ „	1884 r.
584. „ „	1894 r.
585. 5 Ore.	1868 r.

586.	„ „	1874 r.
587.	„ „	1882 r.
588.	„ „	1885 r.
589.	„ „	1892 r.
590.	„ „	1903 r.

TURCYA; CESARSTWO.

591.	Pieniądz w miedzi.
592.	„ w srebrze.
593.	„ „ „
594.	„ „ „
595.	„ „ „

URUGUAY; REPUBLIKA.

596.	10 Centisimos	1893 r.
------	---------------	---------

WĘGRY; KRÓLESTWO.

MARYA TERESA.

597.	2 krajcary	1763 r.
598.	20 krajcarów	1765 r.
599.	„ „	1778 r.
600.	„ „	1779 r.

FERDYNAND I.

601.	20 krajcarów	1845 r.
------	--------------	---------

FRANCISZEK JÓZEF I.

602.	Krajczar	1878 r.
603.	„	1882 r.
604.	„	1883 r.
605.	„	1885 r.
606.	2 Filler	1893 r.
607.	„ „	1894 r.
608.	„ „	1895 r.
609.	„ „	1896 r.
610.	„ „	1897 r.
611.	10 Filler	1894 r.
612.	20 Filler	1893 r.
613.	„ „	1894 r.
614.	20 krajczar	1869 r.
615.	Korona	1893 r.
616.	Florin	1881 r.

WŁOCHY; KRÓLESTWO.

WIKTOR EMANUEL I.

617. Centesimo	1867 r.
618. 2 Centesimo	1861 r.
619. „ „	1862 r.
620. 5 Centesimo	1861 r.
621. „ „	1862 r.
622. 10 Centesimo	1867 r.
623. 50 Centesimo	1867 r.
624. Lira	1865 r.

WIKTOR EMANUEL II.

625. 20 Centesimo	1894 r.
-------------------	---------

WUERTEMBERG; KSIĘSTWO.

KAROL.

626. 20 Kreuzer	1764 r.
-----------------	---------

WUERTEMBERG; KRÓLESTWO.

FRYDERYK WILHELM.

627. Kreuzer	1863 r.
--------------	---------

BREMA; WOLNE MIASTO.

628. Kreuzer	1750 r.
--------------	---------

HAMBURG; WOLNE MIASTO.

629. Schilling	1858 r.
----------------	---------

BILETY SKARBOWE

POLSKIE.

1. Dwa Talary	1810 r. (Ks. Warszawskie).
2. 5 Złotych	1823 r. (Królestwo Polskie)
3. 10 Groszy	1794 r. (z powstania Kościuszkows.)
4. 4 Złote	1794 r. „ „ z głoską G.
5. „ „	1794 r. „ „ z głoską Q
6. „ „	1794 r. „ „ z głoską W.
7. „ „	1794 r. „ „ z głoską X.
8. 10 Złotych	1794 r. „ „ „
9. 50 Złotych	1794 r. „ „ „
10. 100 Złotych	1794 r. „ „ „
11. Złoty	1831 r. „ „ „
12. 100 Złotych	1863 r. (Pożyczka za dekretem Rządu Narodowego)
13. 10 Złotych	bez daty (Kom. Centr. Polski)
14. 25 Złotych	„ „ „ „ „
15. 50 Złotych	„ „ „ „ „
16. 100 Złotych	„ „ „ „ „

ROSYJSKIE.

17. 1 Rubel	1865 r.
18. 10 Rubli	1863 r.
19. 50 Rubli	1856 r.

STANY ZJEDN. P. AM.

20. 5 Cents	1862 r.
21. 10 Cents	1862 r.
22. 10 Cents	1874 r.
23. 15 Cents	1863 r.
24. 25 Cents	1862 r.
25. 25 Cents	1863 r.
26. 25 Cents	1863 r. (odmienne)
27. 50 Cents	1875 r.
28. 1 Dollar.	(Commercial Bank New Jersey.
29. 20 Dollars.	State Bank Indiana.
30. 5 Dollars.	Monongahela Valley Bank Pennsylvania.

KONFEDERACKIE.

31. 1 Dollar	1861 r. City of Portsmouth
33. 1 Dollar	1866 r. " " "
34. 5 Dollars	1861 r. Richmond, Va.
35. Dollar	1862 r. Confederate St. Am
36. Dollar	1863 r. " " "
37. 20 Dollars	1863 r. " " "
38. 50 Dollars	1861 r. " " "

KUBAŃSKIE.

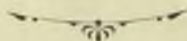
39. 5 Cents	1896 r.
-------------	---------

BRAZYLIA

40. 500 Reis bez daty

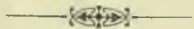
AUSTRYA.

41. 10 krajcarów	1860 r.
42. 10 krajcarów	1860 r. (odmienne)
43. 1 Gulden	1888 r.

MEDALE.

1. FRANCISZEK JÓZEF, Cesarz austriacki. Medal z metalu mieszanego na pamiątkę nadania autonomii 1868 r.
2. LEOPOLD I., Król belgijski Medal brązowy na pamiątkę szczepienia ospy ochronnej.
3. WIKTORJA, Królowa angielska. Medal brązowy na pamiątkę wystawy międzynarodowej w Londynie 1887 r.
4. WIKTORJA, Królowa angielska. Medalik .
5. JEFFERSON THOM. Medal na pamiątkę odczytania deklaracji niepodległości Stanów Zjedn. Am. Półn.
6. LINCOLN ABRAHAM. Medal brązowy na pamiątkę sanitarnej wystawy w Chicago 1865 r.

DZIEŁA NUMIZMATYCZNE.

1. BEYER KAROL. Skorowidz monet polskich od 1506—1825 r. z 28 tablicami. Kraków 1880.
2. MIKOCKI LEON. Verzeichniss einer polnischer Muenz und Medaillen Sammlung nebst Muenzen und Medaillen aller Laender. Wien, 1850 r.
3. WEIDHAUS JOHANN FRIEDRICH. Muenz und Medaillen Sammlung. Berlin 1856 r.
4. STECKI HEINRICH. Sammlung polnischer Muenzen und schoen erhaltener Thaler, Goldmuenzen und Medaillen aller Laender, Frankfurt, a. M. 1873. r.
5. PLAGE KAROL. Monety bite dla prowincyi polskich przez Austryę i Prusy, oraz miasta Gdańska, księstwa Warszawskiego i przy oblężeniu Zamościa z 8 tablicami. Kraków 1906 r.
6. PLAGE KAROL. To samo, co w Nrze 5, ale w języku francuskim.
7. PLAGE KAROL. Monety bite w miedzi za panowania Stanisława Augusta z 18 tablicami. Warszawa 1897 r.
8. 15 TABLIC MONET ARABSKICH.

